

Vanhempien kokemuksia osallisuudesta Mannerheimin Lastensuojeluliiton perhe- kummitoiminnassa

Roosa Klemetti

2019 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Vanhempien kokemuksia osallisuudesta Mannerheimin Lastensuojeluliiton perhekummitoiminnassa

Roosa Klemetti
Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Huhtikuu, 2019

Roosa Klemetti

Vanhempien kokemuksia osallisuudesta Mannerheimin Lastensuojeluliiton perhekummitoiminnassa

Vuosi 2019

Sivumäärä 46

Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena yhteistyössä Mannerheimin Lastensuojeluliiton Uudenmaan piirin kanssa. Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää vanhempien osallisuuden toteutumista MLL:n perhekummitoiminnassa, sekä sen vaikutuksia vanhemman ja lapsen elämässä. Vanhempien osallisuutta tarkasteltiin lisäksi perhekummitoiminnan prosessin näkökulmasta. Perhekummi on koulutettu vapaaehtoinen, joka toimii perheessä vanhemmuuden ja arjen tukijana, keskustelukumppanina ja rinnalla kulkijana. Perhekummitoiminta on suunnattu kaikille lapsiperheille ja se sijoittuu sosiaalialan palvelujärjestelmässä ennaltaehkäiseviin palveluihin. Aineisto kerättiin teemahaastattelulla viideltä vanhemmalta, jotka olivat haastatteluhetkellä olleet mukana perhekummitoiminnassa vähintään kuukauden ajan.

Teoreettisessa viitekehyksessä kuvataan MLL:n toiminta-ajatusta, lapsiperheiden hyvinvointia, vanhemmuutta, sekä vanhemmuuteen ja lapsiperhe-arkeen liittyviä haasteita. Lapsiperheiden osallisuutta tarkasteltiin Raivion ja Karjalaisen osallisuuden ulottuvuuksien: sosiaalisten suhteiden ja yhteenkuuluvuuden (belonging), riittävän hyvinvoinnin, toimeentulon ja turvallisuuden (having), sekä aktiivisen toimijuuden (acting) kautta. Tutkimustuloksissa voitiin havaita kaikkien osallisuuden ulottuvuuksien määritelmien täyttäviä seikkoja. Vanhempien osallisuus toteutui perhekummitoiminnan prosessissa pääosin hyvin ja perheen toiveiden ja tarpeiden asettavan raamit toiminnalle. Osapuolten välisen suhteen merkityksellisyyden ja sen tuoman yhteenkuuluvuuden tunteen voitiin katsoa olevan perustana koko toiminnalle, ja samalla myös edesauttajana muiden osallisuuden ulottuvuuksien toteutumisessa. Perhekummi nähtiin pysyvänä hahmona perheen elämässä, ja vanhemmat olivat toiveikkaita suhteen jatkumisesta myös suhteen virallisen jakson päättymisen jälkeen. Suhteen pysyvyys nähtiin tärkeänä erityisesti lasten kannalta. Vanhemmat kertoivat lasten tyytyväisyyden tekevän toiminnasta arvokasta.

Tutkimustulosten perusteella voidaan katsoa perhekummitoiminnan toteutuvan lapsilähtöisellä tavalla. Jatkotutkimuksissa voitaisiinkin tuoda toiminnassa mukana olevien perheiden lasten ääntä kuuluviin yhä enemmän. Opinnäytetyön tuloksilla voidaan lisätä tietoa perhekummitoiminnan vaikutuksista kohderyhmässä, joka on tärkeää toiminnan kehittämisen ja laadukkaan toiminnan tuottamisen kannalta.

Asiasanat: perhekummitoiminta, lapsiperhe, vanhemmuus, osallisuus

Roosa Klemetti

Parents' Experience of Participation in the Mannerheim League for Child Welfare Support Person Activity

Year	2019	Pages	46
------	------	-------	----

This thesis was carried out as a qualitative study in cooperation with the Mannerheim League for Child Welfare in the Uusimaa district. The purpose was to examine how parent participation was achieved through the MLL volunteer support person activity, as well as its effects on the parents' and child's daily life and routines. Parents' involvement was also considered from the support person's activity process perspective. A support person is a trained volunteer who works in the family by supporting parenthood and the family in their daily life. The volunteer support person activity targets all families with children equally and is a part of preventive services in the social service system. The data of this thesis was collected through theme interviews with five parents who had been involved in the activity for at least six months at the time of the interview.

The theoretical framework describes the concept of Mannerheim League for Child Welfare, the well-being of families with children, parenthood, and challenges related to parenting and family life. The participation related to families with children was examined through the components of participation, which are social relations and belonging (BELONGING), adequate well-being, livelihood and security (HAVING), and meaningful acting on daily life (ACTING).

The findings of the study were able to identify elements that met all definitions of the components of participation. Parental involvement in the process of the support person activity was largely achieved and the specific family's wishes and needs set the framework for action. The significance of the relationship between the parties and the sense of social cohesion it brought to families could be considered as the basis of the whole activity. The meaningful relationship can also support the actualising of other components of participation. A volunteer support person was seen as a permanent figure in the families' lives, and parents were hopeful about continuing the relationship after the end of the official period. The persistence of the relationship was seen as particularly important for children as, according to the parents, the support person activity was seen as a meaningful action especially to children. Based on the results of the research, the support person activity was carried out in a child-oriented way.

The results of this thesis can be used to increase the knowledge about the effects of the support person activity in the target group, which is important when considering the development and quality of the activity. In future studies, the children of the families involved could be emphasized more.

Keywords: support person activity, families with children, parenthood, participation

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Mannerheimin Lastensuojeluliiton perhekummitoiminta.....	7
3	Lapsiperheiden arki	8
3.1	Vanhemmuus.....	9
3.2	Vanhemmuuteen liittyvät huolet.....	10
3.3	Lapsiperheiden ennaltaehkäisevät palvelut ja vanhemmuuden tukeminen	11
4	Lapsiperheiden osallisuus	12
4.1	Osallisuuden ulottuvuudet.....	14
4.2	Asiakasosallisuus ja osallisuuden tasot	16
4.3	Tukihenkilötoiminta osallisuutta vahvistamassa.....	17
5	Opinnäytetyön toteutus	18
5.1	Aiheen valinta ja rajaus	18
5.2	Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet	19
5.3	Aineiston keruu ja analysointi	20
5.4	Luotettavuus ja eettiset kysymykset	22
6	Tutkimustulokset	23
6.1	Vanhempien kokemuksia osallisuudesta perhekummitoiminnassa	23
6.2	Perhekummitoiminnan näkyminen lapsen elämässä	28
6.3	Vanhempien osallisuus perhekummitoiminnan prosessissa	31
7	Johtopäätökset	33
8	Pohdinta.....	36
	Lähteet	39
	Kuviot	43
	Liitteet.....	44

1 Johdanto

Ennaltaehkäisevän työn merkitystä sosiaali- ja terveysalalla on painotettu viime vuosina. Samanaikaisesti lastensuojelu ja sen ylikuormittuminen ovat olleet mediassa esillä negatiivisessa valossa. Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä on kaksikertaistunut 25 vuoden aikana, joka viestii varhaisen tuen riittämättömyydestä (MLL 2017a). Myös sosiaali- ja terveystieteissä on kiinnitetty tähän huomiota. Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisen Kaste-kehittämishajelman (2012-2015) tavoitteena olivat väestön hyvinvointierojen kaventaminen, sekä asiakaslähtöisyys sosiaalialan työssä ja rakenteissa. Riskiryhmien hyvinvointi ja osallisuuden tukeminen olivat yksi Kaste-hajelman kulmakivistä ja lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluiden uudistaminen oli yksi Kasteen osa-hajelmista. (STM 2012, 4.)

Osallisuus on ajankohtainen käsite sosiaalialan eri kentillä, ja sen toteutumista ihmisen elämässä voidaan tarkastella eri näkökulmista. Yksilö itse on oman elämänsä asiantuntija, mutta ammattilaiset voivat tukea heikommassa asemassa olevien osallisuutta työssään. Palveluita pyritään jatkuvasti kehittämään asiakkaiden tarpeita paremmin vastaaviksi. Osallisuus ja asiakaslähtöisyys tarkoittavat ihmisten vaikutusmahdollisuuksien tukemista omien palveluiden lisäksi myös ihmisten mukaan ottamista palveluiden kehittämisessä (STM 2016, 7). Ihminen voi olla osallinen paitsi omassa elämässään, myös lähiympäristössään tai yhteiskunnallisella tasolla.

Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Mannerheimin Lastensuojeluliiton Uudenmaan piirin kanssa. MLL:n Uudenmaan piiri ylläpitää ammatillisesti ohjattua perhekummitoimintaa, joka on lapsiperheille suunnatun tukihenkilötoiminnan muoto. MLL:n Uudenmaan piirin kouluttama, vapaaehtoinen perhekummi on vanhemmuuden ja arjen tukija, keskustelukumppani ja rinnalla kulkija. Arjen osallisuus ja sen vahvistaminen ovat keskiössä sosiaaliseen vahvistamiseen perustuvan perhekummitoiminnan taustalla. MLL:n tarjoamat palvelut kuuluvat sosiaalialan palvelujärjestelmässä ennaltaehkäiseviin palveluihin, ja siten niihin ovat oikeutettuja kaikki lapsiperheet.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää vanhempien kokemuksia osallisuudesta MLL:n perhekummitoiminnassa. Tavoitteena oli selvittää, kuinka perhekummitoiminta on vaikuttanut vanhempien osallisuuteen. Vanhempien kokemusten myötä pyrittiin selvittämään perhekummitoiminnan vaikutuksia myös perheen lasten elämässä. Vanhempien osallisuutta tarkasteltiin lisäksi asiakasosallisuuden näkökulmasta selvittäen, kuinka vanhempien osallisuus toteutuu perhekummitoiminnan prosessissa. Opinnäytetyön tuloksilla voidaan saada lisää tietoa perhekummitoiminnan vaikutuksista kohderyhmässä, joka on tärkeää toiminnan kehittämisen ja laadukkaan toiminnan tuottamisen kannalta. Lisäksi tutkimuksen tuloksia käytetään Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus STEAn tuloksellisuus- ja vaikutusselvitystä varten.

Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena. Opinnäytetyöllä haluttiin tuottaa kuvaus tutkitusta ilmiöstä vanhempien kokemusten myötä, jolloin aineistonkeruutavaksi valittiin puolistrukturoitu teemahaastattelu. Opinnäytetyössä tutkitut teemat muodostuivat Raivion ja Karjalaisen osallisuuden osatekijöistä: sosiaalisista suhteista ja yhteenkuuluvuudesta (belonging), riittävästä hyvinvoinnista, toimeentulosta ja turvallisuudesta (having), sekä aktiivisesta toimijuudesta (acting). Osallisuuden osatekijöiden myötä tarkasteltiin toiminnan vaikutuksia sekä vanhemman, että lapsen elämässä.

2 Mannerheimin Lastensuojeluliiton perhekummitoiminta

Mannerheimin Lastensuojeluliitto määrittelee itsensä avoimeksi kansalaisjärjestöksi, jonka toiminnan tavoitteena on tukea lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvointia. Toiminnalla tavoitellaan lapsiystävällistä yhteiskuntaa, jossa lapsilla ja nuorilla on hyvä olla. Ajatuksena on, että koko yhteiskunta ja sen jäsenet ovat vastuussa lasten hyvinvoinnin toteutumisesta. Järjestö toimii vanhemmuuden, lasten, nuorten ja vanhemmuuden tukijana, sekä vaikuttajana - lapsiperheiden asian eteenpäin viejänä. (MLL 2017b.)

Järjestö kuvaa itseään lapsiperheiden arjen asiantuntijaksi, vapaaehtoistyön toteuttajaksi, kehittäjäksi ja vaikuttajaksi. MLL:n toiminta täydentää kunnan peruspalveluja ja painopiste sen tuottamissa palveluissa sijoittuu ennaltaehkäisevään työhön. MLL:n arvoja ovat lapsen ja lapsuuden arvostus, yhteisvastuu, inhimillisyys ja yhdenvertaisuus. Järjestön periaatteita puolestaan ovat avoimuus, ilo, kumppanuus, osallisuus ja arjen arvostus. (MLL 2017b.) MLL:n toteuttaman työn kulmakivinä ovat Mannerheimin Lastensuojeluliiton perustamisjulistus ja säännöt, YK:n lasten oikeuksien sopimus, sekä MLL:n Suunta 2024- strategia, jolla tavoitellaan lapsiystävällistä yhteiskuntaa. Suunta 2024-strategian vaikuttamistyö kohdistetaan päättäjiin niin valtio-, kunta-, sekä kuntayhtymätasolla. Pyrkimyksenä on, että lapsiystävällistä yhteiskuntaa rakennetaan julkisen vallan päätöksistä ja toimista lähtien. (MLL 2015.)

Mannerheimin Lastensuojeluliitto koostuu keskusjärjestöstä, kymmenestä piirijärjestöstä, ja piirijärjestöjen alla toimivista 548 paikallisyhdistyksestä. Piirijäsenet ovat jäsenenä keskusjärjestössä. Paikallisyhdistykset toimivat jäsenenä sekä keskusjärjestössä, että omassa piirijärjestössään. Piirijärjestöjen toimistoissa työskentelee keskusjärjestön tavoin palkattua henkilökuntaa. (MLL 2018.)

Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Mannerheimin Lastensuojeluliiton Uudenmaan piirin kanssa. MLL järjestää vapaaehtoistyötä lasten, nuorten ja lapsiperheiden parissa. MLL:n Uudenmaan piiri koordinoi yhtenä vapaaehtoistoiminnan muotona perhekummitoimintaa, jossa painopiste on lapsiperheiden arjen, vanhemmuuden ja hyvinvoinnin tukemisessa. Perhekummit ovat vapaaehtoisia, jotka MLL:n Uudenmaan piiri rekrytoi, kouluttaa ja yhdistää sopiville perheille, jota perhekummi tapaa vuoden ajan. Toiminta sijoittuu vahvasti perheen arkeen, ja se on suunnattu kaikille lapsiperheille. Toimintaan osallistuminen on perheelle maksutonta.

Perhekummi toimii perheen tukena olemalla läsnä, keskustelukumppanina ja kuuntelijana. Perhekummitoiminta on tarkoitettu perheille sosiaalisten suhteiden vahvistamiseen esimerkiksi silloin, kun vanhemmalla ei ole omaa tukiverkostoa lähiseudulla. Perhekummitoiminnan tavoitteena on antaa tukea vanhemmuuteen esimerkiksi yksinhuoltajaperheissä tai ensimmäisen lapsen saaneilla vanhemmilla. Perhekummi tuo helpotusta arkeen silloin, kun arki on haastavaa esimerkiksi vanhempien töiden ja perhe-elämän yhteensovittamisen takia. Perhekummi ei ole lasten- tai kodinhoitaja, vaan tapaamisissa ovat lähtökohtaisesti aina läsnä niin lapset, kuin heidän vanhempansa. Toimintaan hakeutumiselle riittää vanhemman henkilökohtainen kokemus yksinäisyydestään tai väsymyksestään - kokemus siitä, että voisi kaivata perheeseensä ylimääräistä aikuista. (MLL 2017c; MLL:n Uudenmaan piiri 2018.)

Perhekummitoimintaa koordinoivat Uudenmaan piirin perhetoiminnan koordinaattorit. MLL:n Uudenmaan piiri rekrytoi, kouluttaa sekä yhdistää perhekummit sopiville perheille. Koordinaattorit ovat mukana perheen ja perhekummin ensitapaamisella, jolloin sovitaan toiminnan tavoitteista. Perhekummi tapaa perhettä yleensä kahden viikon välein, kahdesta kolmeen tuntia kerrallaan. (MLL 2017c.) Kummisuhteesta allekirjoitetaan osapuolten välille perhekummisuhteen sopimus, joka on voimassa vuoden verran sopimuksen allekirjoituksesta eteenpäin. Tukisuhteet ovat ammatillisesti ohjattuja, ja niitä seurataan kolmen kuukauden välein toteutettavin seurantasoitoin, jotka osoitetaan sekä vapaaehtoiselle, että tukea saavalle perheelle. Vapaaehtoisille tarjotaan säännöllisesti toiminnanohjausta, sekä uutena toimintamuotona vertaisryhmätaapaamisia, joita ohjaavat vertaisryhmän ohjaajiksi koulutetut perhekummit.

Helmikuussa 2019 Uudenmaan alueella oli noin 200 aktiivista perhekummisuhdetta, joiden lisäksi noin 80 perhettä odotti itselleen sopivaa kummiä. Perhekummitoimintaa järjestetään valtakunnallisesti eri piirijärjestöjen toimesta.

3 Lapsiperheiden arki

Toimiva arki ja rutiinit ovat olennainen osa perheiden hyvinvointia. Raijas (2011) lähestyy hyvinvointia elinolosuhteiden, yksilön resurssien ja arjessa toimimisen kautta. Arkisella toimimisella Raijas viittaa työhön, kotiin ja harrastuksiin, missä toimitaan yksin tai vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Tarpeilla Raijas viittaa ihmisen perustarpeiden, kuten ravinnon ja levon lisäksi myös niihin tarpeisiin, jotka edesauttavat hyvän arjen toteutumisessa. Toimijuudella tarkoitetaan ihmistä, joka toimii jäsenenä omassa yhteisössään, yhteiskunnassa ja kotitaloudessaan. (Raijas 2011, 243.)

Arjen ja rutiinien tärkeyden vuoksi voidaan lapsiperheiden hyvinvointia tarkastella hyvin käytännönläheiseltä tasolta. Marjatta Törrönen nimittää tätä arkiseksi hyvinvoinniksi, jonka toimintaympäristönä toimii koti, jossa arki ja hyvinvointi kohtaavat. Arkea voidaan tarkastella sen hetki hetkeltä eteenpäin menevänä prosessina. Arki on läsnä päivittäisissä, tavanomaisissa ja

jo ennalta tutuissa asioissa, ja se voidaan liittää esimerkiksi ruuanlaittoon, siivoukseen tai seuraavaan aamuun valmistautumiseen. Koti on käsitteenä ja paikkana hyvin tunnesidonnainen. Vaikka arki toistuessaan, ilman vaihtelua saattaa tuntua tylsältä, on koti lapselle merkityksellinen paikka. Koti on paikka, mistä lapsi saa tarvitsemansa ravinnon ja tuen, sekä paikka, mistä myöhemmässä elämässä tarvittavat arvot ja eväät elämässä suoriutumiseen opitaan. (Törrönen 2012, 10.)

Rutiinit luovat turvallisuudentunnetta erityisesti lapsille. Mitä enemmän arkirytmisessä on kiinnikekohtia, eli samoihin viikonpäiviin ja kellonaikoihin sijoittuvia asioita, sitä tukevampi se on. Elämän muutostilanteissa vanhat rutiinit eivät välttämättä enää löydy samalla tavoin kuin ennen, jolloin yksilön tai perheyhteisön on käytettävä joustavia ratkaisuja löytääkseen uudet rytmit ja rutiinit arjen sujuvuuden tukemiseksi. Lapsiperheen voimavarojen ylläpitämisen kannalta rutiinit ovat tärkeitä, sillä muutoin resurssit kuluvat päivittäisten tilanteiden kohtaamisiin ja suunnitteluun. (Korvela & Tuomi-Gröhn 2014, 14-19.)

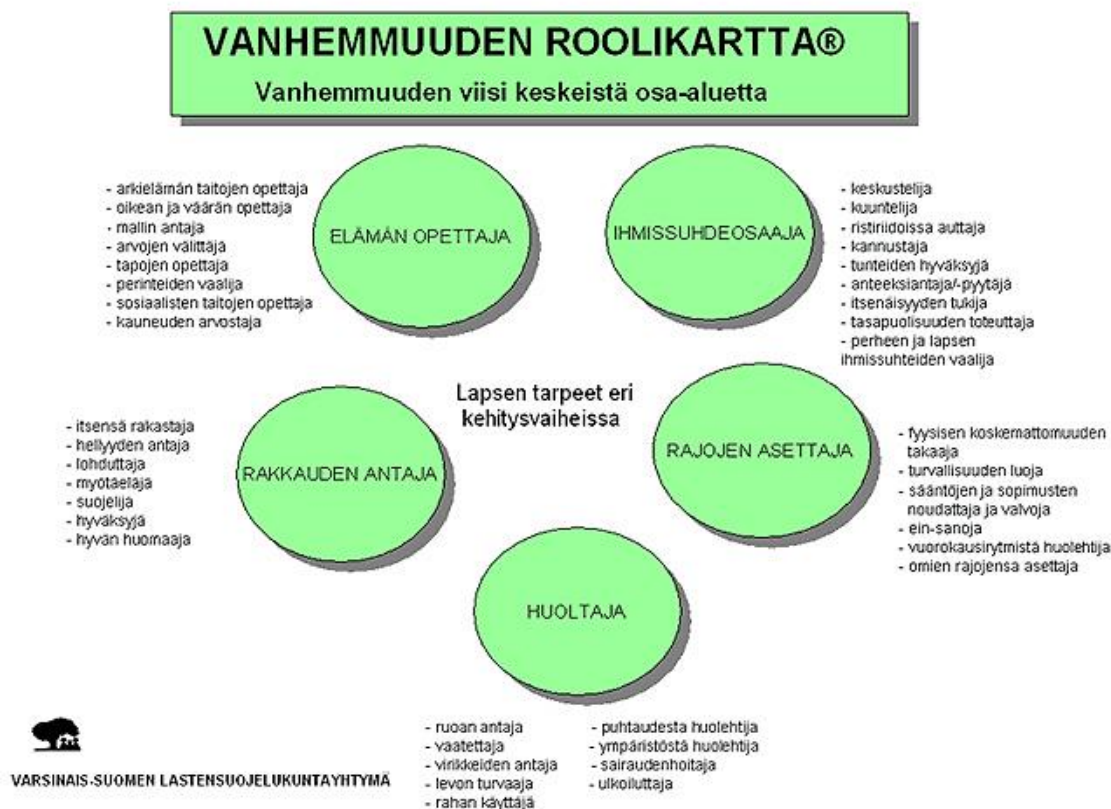
Lapsiperheiden arkeen liittyvässä julkisessa keskustelussa kannetaan huolta vanhemmuuden heikkenemisestä, vanhempien avuttomuudesta, kiireen tunteesta, uupumisesta, sekä lasten kasvatuksen kannalta tärkeiden rajojen asettamisesta (Helminen 2006, 31). Lapsen kasvussa ja kehityksessä varhaisvuodet ovat merkittäviä, ja suunnanantajina lapsen kasvuun toimivat perhe ja vanhemmuus (Helminen 2006, 7).

3.1 Vanhemmuus

Vanhemmuus on yksi suurista muutosvaiheista ihmisen elämänsäkaarella. Tullessaan vanhemmaksi ihminen pohtii omaa kasvuaan ja suhdetta omaan vanhempiinsa. Vanhemmaksi kasvetaan ensimmäisen lapsen odottamisen ja lapsen kasvun myötä. Vanhemman rooli voi olla erilainen lapsen eri ikävaiheissa. (Nurmiranta, Leppämäki & Horppu 2009, 103.) Vanhemmuus on koko elämän mittainen tehtävä, jota voidaan tarkastella erilaisten käsitteiden, kuten kasvatuksen, kasvatustieteen tai vanhemmuustyylien avulla. Darlinin ja Steinbergin (1993) mukaan omaksuttu kasvatustyyli pitää sisällään vanhemman asenteita elämään liittyen, jotka välittyvät lapselle vuorovaikutuksen kautta. Vanhemman vuorovaikutustyylin lisäksi myös tunneilmapiiri vanhemman ja lapsen välillä ilmentävät vanhemman omaksumaa kasvatustyyliä. (Kivijärvi, Rönkä & Hyväluoma 2009, 48-49.)

Vanhemmuutta voidaan tarkastella vanhemmuuden roolikartan avulla, joka on Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymän kehittämistyön tuotos vuodelta 1999. Vanhemmuuden roolikartta on kehitetty helpottamaan vanhemmuuden hahmottamista arkielämässä. Vanhemmuus pitää sisällään rooleja, joiden toiminnan keskiössä ovat lapsen tarpeet kehittymisen ja hyvinvoinnin tukemisessa. Vanhemmuuden roolikartan ajatus perustuu vanhemmuuden sijoittamisessa arkielämään. Näin ollen vanhemmuus voidaan jakaa viiteen erilaiseen rooliin, jotka ovat

elämän opettaja, ihmissuhdeosaaja, rajojen asettaja, huoltaja, sekä rakkauden antaja. Roolit ovat aina linkittyneitä toisiinsa ihmisiin tai tilanteeseen, ja ne voivat näyttäytyä erilaisina tilanteesta riippuen. (Ylitalo 2011, 8-11.)

Kuvio 1: Vanhemmuuden roolikartta (Varsinais-Suomen Lastensuojelukuntayhtymä 2013).

3.2 Vanhemmuuteen liittyvät huolet

Vanhemmuuden tukeminen on aikaisempien tutkimusten mukaan ongelmien ennaltaehkäisyssä kannalta vaikuttavaa. Vanhemmuuden haasteita voidaan tarkastella päivittäisten toimien, sekä vanhemman ja lapsen välisen suhteen ja sen haasteiden kautta. Käytännössä nämä haasteet voivat olla esimerkiksi perheen sisäisten riitojen selvittelyä, siivoamista tai haasteita lapsen nukkumaanmenossa. Vaikka edellä mainitut asiat ovatkin oleellinen osa lapsiperheen arkea, voivat ne kasautuessaan aiheuttaa vanhemmalle voimakastakin stressiä. (Kivijärvi ym. 2009, 57-58.) Pitkittynyt stressitila voi heikentää yksilön toimintakykyä. Väsymys voi olla paitsi somaattista, jolloin sen voidaan katsoa olevan esimerkiksi riittämätöntä unta ja lepoa. Yhtä lailla väsymys voi olla myös stressin oire, joka voidaan katsoa liittyvän uupumiseen ja masennukseen, mitkä eivät lähde pois lepäämällä. Oulasmaan ja Janhunen mukaan äidit pyrkivät usein myös peittelemään väsymistään ja jaksamattomuuttaan vanhempana, sillä kokevat siitä syyllisyyttä. (Janhunen & Oulasmaa 2008, 24; Janhunen & Saloheimo 2008, 38; Cacciatore 2008, 58.)

Jaksamattomuutta vanhempana saattavat aiheuttaa myös tukiverkoston pienuus sekä taloudelliset huolet. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisemassa Lapsiperheiden hyvinvointi 2014-tutkimusraportissa ilmeni vanhemmuuteen liittyvien huolien koskevan muun muassa perheen taloudellista hyvinvointia, parisuhdetta ja maltin menettämistä lapsen kanssa toimiessa. Myös riittämättömyyden tunne vanhempana nousi tutkimustuloksissa esiin. Tutkimukseen osallistuneet äidit kertoivat olevansa huolissaan omasta yksinäisyydentunteestaan sekä korostuneesta vastuustaan vanhemmuudessa. (Halme & Perälä 2014, 218-219.) Samaisessa tutkimuksessa selvisi myös, että vanhemmat kokivat saavansa apua vanhemmuuteen liittyviin ongelmiinsa harvemmin, kuin esimerkiksi lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyviin huolenaiheisiin. (Halme & Perälä 2014, 216) Vanhempien huolet omasta pärjäävyydestään näyttävät siis liittyvän vahvasti arkiseen toimintaan.

Tuki- ja läheisverkostoilta saadun tuen vähäisyys voidaan liittää kuormittumiseen vanhempana. Törrönen (2012) kutsuu ohuiksi sukupolvisuhteiksi niiden perheiden ja isovanhempien suhdetta, jotka tapaavat toisiaan kerran kuussa tai harvemmin. Törrösen tutkimuksessa ohuet sukupolvisuhteet olivat puolilla tutkimukseen osallistuneista vanhemmista. Sekä pitkä välimatka, että henkisen tuen puute vaikuttavat suhteen ohuuteen, jonka myötä vanhemman kokema voimattomuus ja ongelmat voivat kasautua. (Törrönen 2012, 149.) THL:n julkaiseman tutkimusraportin mukaan jopa 40 % vanhemmista koki, että perhe ei saanut läheisiltään erikseen apua vanhemmuuteen. Sosiaalisten verkostojen tarjoama apu ja tuki tukevat vanhempien hyvinvointia ja jaksamista. Joskus läheisverkostot voivat olla pitkän matkan päässä, jolloin muualta saatavan avun merkitys korostuu. (Kaikkonen, Mäki, Hakulinen-Viitanen, Markkula, Wikström, Ovaskainen, Virtanen & Laatikainen 2012, 52.)

3.3 Lapsiperheiden ennaltaehkäisevät palvelut ja vanhemmuuden tukeminen

Lastensuojelulaissa (2014/417 3 a §) määrätään lapsiperheiden ehkäisevästä lastensuojelusta seuraavasti:

”Ehkäisevällä lastensuojelulla edistetään ja turvataan lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tuetaan vanhemmuutta. Ehkäisevää lastensuojelua on tuki ja erityinen tuki, jota annetaan esimerkiksi opetuksessa, nuorisotyössä, päivähoidossa, äitiys- ja lastenneuvolassa sekä muussa sosiaali- ja terveydenhuollossa.”

Ehkäisevä lastensuojelu on tarkoitettu lapsiperheille, joilla ei ole lastensuojelun asiakkuutta (Lastensuojelulaki 2014/417 3 a §). Huoli vanhempien jaksamisesta sekä lasten ja nuorten syrjäytymisestä ovat olleet esillä julkisessa keskustelussa viime vuosina, mihin on kiinnitetty huomiota myös sosiaali- ja terveystaloudessa.

Sosiaali- ja terveystaloudessa painopiste on siirretty korjaavista palveluista ennaltaehkäiseviin palveluihin muun muassa Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisen kehittämisohjelma Kasteen myötä (2012-2015). Käytännössä palvelut tarkoittavat arjen tukemista, yleisiä palveluja, yhteisöllistä toimintaa sekä päivähoitosta, neuvolasta ja nuorisotoimesta saatavaa kohdennettua tukea lapsiperheelle (Halme & Perälä 2014, 216). Kaste-ohjelman (2012-2015) tavoitteena olivat hyvinvointierojen kaventaminen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon rakenteiden ja palveluiden järjestäminen asiakaslähtöisiksi. Asiakaslähtöisyys ja osallisuus olivat pääperiaatteina läpi Kaste-ohjelman. Painopistettä on Kaste-ohjelmassa siirretty ongelmien hoidosta ihmisen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukemiseen niin yksilön fyysisellä, henkisellä, kuin sosiaalisellakin alueella. Ongelmien ennaltaehkäisy on suunnattu koko väestölle. (STM 2012, 4; STM 2016, 7.) Varhainen sosiaalinen tukeminen, vanhemmuuden tukeminen, sekä lasten oppimisen tukeminen ovat paras sijoitus myös yhteiskunnallisella tasolla arvioituna. Mitä varhaisemmassa vaiheessa tukea annetaan, voidaan säästää ensisijaisesti erityistason palveluiden kustannuksista. Syrjäytymisen sijaan lapsista kasvaa yhteiskunnassa aktiivisia jäseniä - veronmaksajia, jotka aikuisiksi kasvettuaan pitävät huolta toisista kansalaisista. (Mäkelä 2013, 22.)

Parhaiten vanhemmuuden vahvistaminen saavutetaan matalan kynnyksen palveluissa, jotka on osoitettu kaikille lapsiperheille. Ehkäisevät palvelut ovat perusteltuja sekä taloudellisesta, että inhimillisestä näkökulmasta - lapsen hyvinvointia voidaan parhaiten edistää silloin, kun vanhempana toimimista tuetaan. (Perälä, Halme & Kanste 2014, 228; Halme ym. 2012, 15.) Crnicin ja Bothin (1991) mukaan sosiaalisen tuen on huomattu vaikuttavan positiivisesti vanhemmuuteen ja ehkäisemään negatiivisen stressin syntyä. (Kivijärvi ym. 2009, 63.) Läheisverkoston puute voidaankin nähdä usein uhkana lapsiperheen hyvinvoinnille. Tuensaannin riittämättömyys kuormittaa vanhempana toimimista, ja tilanteen pitkittyessä vaarana on uupuminen. Tällöin koko perheen kokonaisvaltainen hyvinvointi on vaakalaudalla. Perheiden hyvinvointia tukevat erilaiset palvelut ja tilaisuudet, joissa edesautetaan sosiaalisten verkostojen luomista ja vertaistuen saamista. Vertaistensa kohtaaminen voi tapahtua esimerkiksi perhekahvilassa tai päiväkodin ja koulun vanhempainilloissa. (Kaikkonen ym. 2012, 52.)

4 Lapsiperheiden osallisuus

Osallisuus on kokemus, joka perustuu ihmiseen tunteeseen omasta osallistumisestaan ja yhteenkuuluvuudestaan. Asiakkaiden osallisuus, sekä hyvinvointierojen kaventaminen ovat olleet esillä esimerkiksi Sote-uudistuksessa, jonka yhtenä tavoitteina olivat myös lapsiperheiden palvelujen tuominen lähelle kohderyhmää, sekä varhainen tuki vanhemmuuteen. (Valtioneuvosto.) Vaikka Sote-uudistuksen valmistelu ja toimeenpanotyö päätettiin maaliskuussa 2018 hallituksen toimesta, ovat osallisuus ja hyvinvointierojen kaventaminen edelleen ajankohtaisia teemoja sosiaali- ja terveydenhuollossamme ja sen kehittämistoimissa.

Vuorenmaan perheiden osallisuutta koskevassa tutkimuksessa selvisi, että vanhempien tunne omasta vaikuttamismahdollisuudestaan oli liitoksissa samanaikaisesti osallisuudentunteeseen.

Yhtä lailla oman osallisuuden tasonsa matalaksi arvioivat perheet pitivät mahdollisuuksiaan palveluihin vaikuttamiseksi yhtä matalalla oman osallisuutensa kanssa. Vanhemmuuden tuen lisäksi myös toimiva arki, sekä työn ja perheen tasapaino edesauttavat vanhempien osallisuutta. (Vuorenmaa 2015, 78-80.)

Osallisuus oli myös yksi Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisen kehittämisohjelman, Kaste-ohjelman, hallitsevista teemoista (Leemann, Kuusio & Hämäläinen 2015, 3). Osallisuus perustuu ihmisen voimaantumiseen, joka tarkoittaa ihmisen henkilökohtaisia resursseja arvioida toimintaa, sen tarkoitusta, tavoitteita ja toteutumista. Voimaantumisen myötä ihmisellä on myös kyky tunnistaa osallisuuden ja osallistumisen mahdollistama vaikutus päätöksenteossa omassa elämässään. Yksilötasolla voimaantumista voidaan havaita ihmisen kyvyssä ohjata ja hallita omaa elämäänsä, sekä tehdä päätöksiä siihen liittyen. (Rouvinen-Wilenius 2014, 51.)

Kaste-ohjelman lisäksi osallisuus on ollut esillä myös perusturvan ja toimeliaisuuden hankkeessa, eli Toimi-hankkeessa. Toimi-hanke on ollut poliittisten toimijoiden apuna tuomassa yhteen linjauksia sosiaaliturvan uudistamisesta. Sosiaaliturvaa tulisi uudistaa siten, että se olisi joustavampi ihmisten muuttuvissa elämäntilanteissa. (Valtioneuvoston kanslia 2019.) Yksi Toimi-hankkeen myötä sovitusta peruspilareista tulevaisuuden sosiaaliturvalle on tukea ihmisten osallisuutta seuraavasti: ”Sosiaaliturvan tulee omalta osaltaan vastata ihmisten osallisuuden ja merkityksellisuuden tarpeisiin sekä tukea työllisyyttä, aktiivisuutta ja elinikäistä oppimista.” (Valtioneuvoston kanslia 2019.)

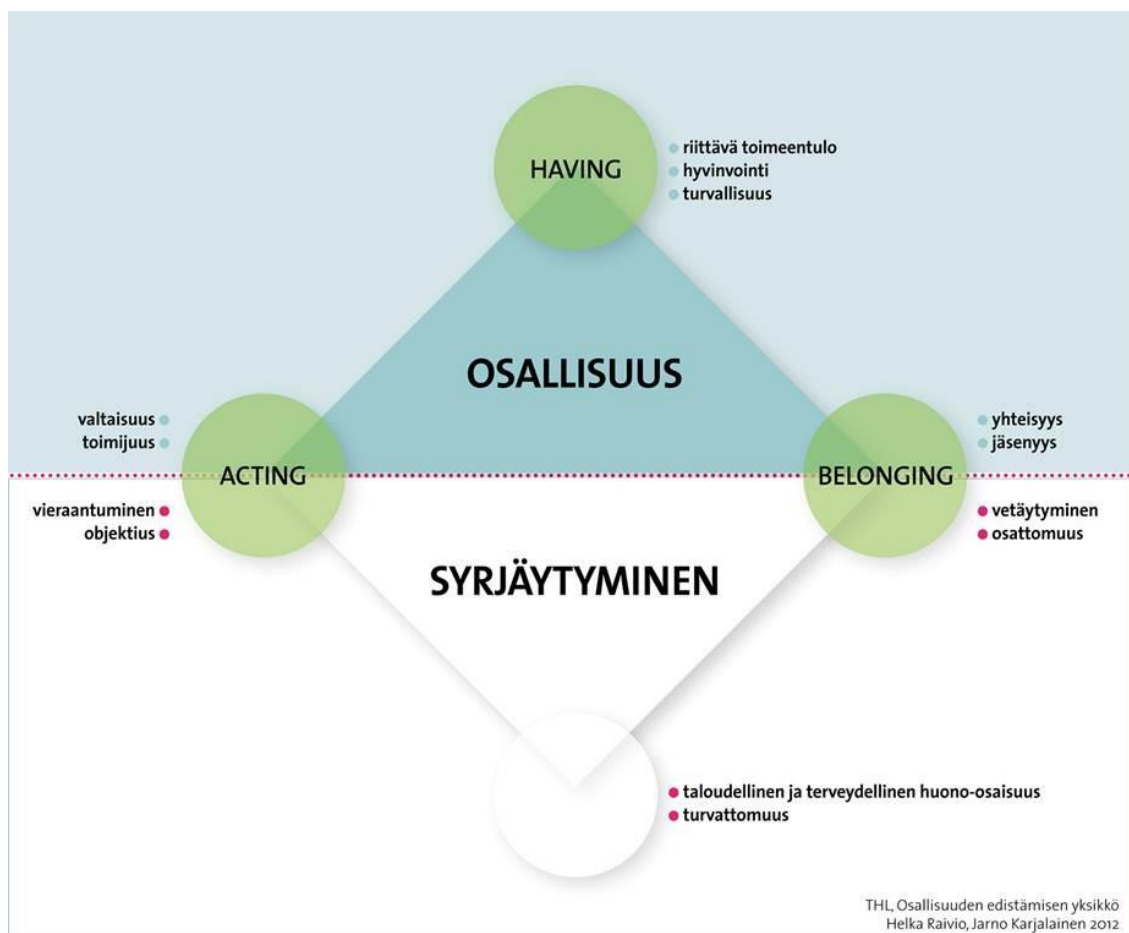
Freire kuvaa pedagogiikassaan yksilön voimaantumista ja osallisuuden kokemista ollessaan vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa luotu osallisuus on tekijä, joka antaa siihen osallistuvalla yksilölle voimaa toimia ja vaikuttaa yhteisö- tai yhteiskuntatasolla. (Rouvinen-Wilenius ym. 2011, 50.) Jokinen ja Mikats (2018, 50-52) kertovat perhe- ja sukulaissuhteiden olevan eräänlaisessa muutostilassa. Läheisverkostot ovat verisukulaisuuden sijasta ryhtyneet rakentumaan ystävistä ja muista ihmisistä, joihin henkilöllä ei ole sukulaissidettä. Valinnanvapauden voidaankin katsoa tulleen osaksi myös ihmisten läheisverkostojen rakentumista. Yhteyttä pidetään todennäköisemmin elämänmittaisiin ystäviin, kuin kaukana asuviin sukulaisiin. Tunteet ovat edelleen vahvasti läsnä perhe- ja läheissuhteiden rakentumisessa, mutta lapset ovat usein toiminnan keskiössä ja tuomassa perhettä yhteen. Lapsiperheen vanhemman ihmissuhteiden voidaankin katsoa rakentuvan lapsen ja lapsen kanssa toimimisen ympärille. (Jokinen & Mikats 2018, 50-52.)

Ihmissuhteiden ja sosiaalisen ympäristön mahdollistama tuki on tärkeä tekijä vanhempien jakamisen kannalta, joka heijastuu myös koko perheen hyvinvointiin. Erilaiset palvelut, toiminnot ja tilaisuudet, missä tuetaan ja mahdollistetaan perheiden sosiaalisten verkostojen luomista

sekä vertaistukea ovat perheiden hyvinvointia tukevia toimintoja. Esimerkkejä edellä mainituista toiminnoista ovat esimerkiksi vanhempainillat, avoimet päiväkodit, perhekahvilat sekä vanhempainryhmät. (Kaikkonen ym. 2012, 52.)

Törrösen tutkimuksessa (2012) ilmeni lapsiperheiden vanhempien huono-osaisuuden kasautuvan elämän eri osa-alueille. Huono-osaisuudella viitataan vähäiseen sosiaaliseen tukeen, epävakaiseen taloudelliseen tilanteeseen, heikkoihin työelämäyhteyksiin sekä puutteisiin terveydentilassa. Huomionarvoista tutkimuksen perusteella on yksinhuoltajien tilanne. Törrösen tuo esiin vanhempien pahoinvoinnin ja aineellisten resurssien riittämättömyyden pitkittyessään heijastuvan myös perheen lapsen hyvinvointiin, jolloin pahimmillaan huono-osaisuus voi periytyä sukupolvelta seuraavalle. Osallisuudesta puhuttaessa on tärkeää kuitenkin pitää mielessä se, että kokemus osallisuudesta on aina subjektiivinen. Vaikka taloudelliset resurssit olisivat verrattain niukat, voi kokemus hyvinvoinnista taloudellisen tilanteen osalta olla perheelle silti riittävä. (Törrönen 2012, 77-78.)

4.1 Osallisuuden ulottuvuudet

Kuvio 2: Osallisuuden osatekijät Allardt'n hyvinvointiteoriaa mukailen (Raivio & Karjalainen 2013, 17.)

Raivio ja Karjalainen (2013, 16-17) ovat Allardtin (1976) hyvinvointiteorian pohjalta pilkkoneet osallisuuden kolmeen ulottuvuuteen: riittävään toimeentuloon ja hyvinvointiin (HAVING), kuulumiseen johonkin yhteisöön (BELONGING), sekä aktiiviseen toimijuuteen (ACTING). Lapsiperheiden osallisuuden näkökulmasta voidaan having-ulottuvuuden katsoa koostuvan perheen taloudellisen tilanteen lisäksi myös perheen yleisestä hyvinvoinnista, eli turvallisesta ja tasapainoisesta arjesta. Törrösen (2012) mukaan lapsiperheiden hyvinvointia tukevat yhteys työelämään, palkka, kodin sisäinen työnjako, hyvä terveydentila ja lähisuhteet. (77-78.) Osallisuus määrittyy yksilön kokemuksen mukaisesti, ja sillä on merkittävä rooli ihmisen hyvinvoinnin toteutumisessa. Kokemus osallisuudesta edistää yksilön terveyttä sekä tukee hyvinvointia. (Rouvinen-Wilenius, Aalto-Kallio, Koskinen-Ollonqvist & Nikula 2011, 56.)

Osallisuuden osatekijöiden voidaan katsoa vaikuttavan toinen toisiinsa edesauttaen toistensa toteutumista. Esimerkiksi riittävät aineelliset resurssit - toimeentulo ja hyvinvointi (having) edesauttavat toimijuuden (acting) toteutumista. Työnteko ja palkkatyössä käymisen voidaan katsoa vaikuttavan ihmisen tulotasoon, jonka myötä myös ihmisen omaan identiteettiin. Osatekijöiden voidaan katsoa vaikuttavan toisiinsa myös negatiivisessa mielessä. Työvoiman ulkopuolella oleminen katsotaan olevan yhteydessä eriarvoiseen asemaan yhteiskunnassa, joka toisaalta vaikuttaa myös yhteenkuuluvuuden ja jäsenyyden (belonging) kokemisessa. (Raivio & Nykänen 2014, 21-22; Härkönen 2014, 95-108.)

Sosiaalisen pääoman voidaan katsoa koostuvan toimijuuden (acting) ja jäsenyyden (belonging) osa-alueista. Verkostot ja kontaktit muihin ihmisiin ovat merkittävässä osassa elämämme sosiaalisella osa-alueella. Sosiaalinen pääoma on yleishyödyllinen resurssi. Sosiaalisen pääoman muodostumisessa merkityksellistä ei ole verkostojen laajuus, vaan merkittävää on suhteiden laatu eli se, millainen suhde yksilöiden välille on muodostunut. Hyvien suhteiden myötä ihmisen on mahdollista vaikuttaa sekä omassa elämässään, että omassa ympäristössään. (Raivio & Nykänen 2014, 21-22; Räsänen 2014, 55-56.)

Osallisuutta voidaan tarkastella myös vastakohtien kautta, syrjäytymisen vastaparina. Osallisuuskeskustelussa puhe on usein suunnattu riskiryhmille tai heikommassa asemassa oleville: pitkä-aikaistyöttömille, jo valmiiksi syrjäytyneille tai passiivisille kansalaisille. Syrjäytynyt ei läheskään aina lue itseään yhdeksi syrjäytyneiden marginaalijoukosta. Osallisuudella voidaan katsoa olevan saman-kaltainen negatiivinen sanoma, kuin syrjäytymisellä, sillä niistä puhutaan usein samassa asiayhteydessä. (Raivio & Karjalainen 2013, 15.) Kiteytettynä osallisuuden voidaan katsoa ehkäisevän syrjäytymistä, sekä kiinnittävän ihmisiä yhteiskuntaan. Sen lisäksi voidaan osallisuus hahmottaa yhdeksi keinoksi köyhyyden torjumisessa, tukemassa oikeudenmukaisuuden toteutumista sekä edistämässä tasa-arvoista yhteiskuntaa. (Leemann ym. 2015, 3.) Osallisuutta vahvistamalla voidaan tukea hyvinvointia yksilötasolla, joka suurella kuvalla heijastuu hyvinvointiin yhteiskunnallisella tasolla tehden siitä sosiaalisesti kestävämmän, tasa-arvoisemman ja luotettavamman ympäristön jäsenilleen (Raivio & Karjalainen 2013, 12).

4.2 Asiakasosallisuus ja osallisuuden tasot

Asiakasosallisuuden kehittäminen on ajankohtaista erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollossa. Asiakasosallisuus pitää sisällään saamaansa palveluun osallistumista ja siihen vaikuttamista, sekä osallistumista laajemmin palvelujen kehittämiseen kehittämisprosessin eri vaiheissa. Asiakasosallisuuden toteuttamisen myötä palvelujärjestelmää saadaan kehitettyä asiakaslähtöisemmäksi, asiakkaille yhdenvertaisemmaksi sekä helpommin saavutettavaksi. Asiakasosallisuus ja sen tukeminen olivat vahvasti esillä myös Sote-uudistuksen valmistelussa. (THL 2019.)

Asiakasosallisuus tukee paitsi asiakkaan sosiaalista osallisuutta asiakastyössä, mutta sen lisäksi se edesauttaa palvelujen laadun, toimivuuden ja tehokkuuden kehittämisessä. Konkreettisia työtapoja asiakasosallisuuden toteuttamisesta ovat esimerkiksi kokemusasiantuntijuus, asiakasraadit ja foorumit. (Leemann ym. 2015, 9.) Saatu kokemus palvelusta tekee palvelunsaajasta asiantuntijan, jonka tietämys aiheesta on tärkeää toiminnan suunnittelun kannalta. Suunnitteluprosessi pitää sisällään osallistumista suunnitteluun, toteutukseen, kehittämiseen ja toiminnan arviointiin. (Koskinen-Ollonqvist ym. 2011, 69-70). Vaikka osallisuus on käsitteenä abstrakti, haastavakin, voidaan sitä asiakastyöstä puhuttaessa käsitellä hyvin arkisten asioiden äärellä. Yksinkertaisimmillaan osallisuus ja osallistaminen voi tulla esiin asiakaskontaktissa, jolloin asiakas otetaan oikeanlaisilla kysymyksillä mukaan suunnittelutyöhön. Yksinkertaisimmillaan kysymykset voivat pitää sisällään tiedonsaantia siitä, mitä asiakas pitää tärkeänä tai asiakkaan mielipiteen selvittämistä halutuista asioista. (Oranen 2013, 122.)

Asiakasosallisuutta voidaan tarkastella eri ulottuvuuksien kautta. Ensimmäisen asiakasosallisuuden tason voidaan katsoa olevan saavutettu silloin, kun asiakas on osallinen omien palveluidensa suunnittelussa. Toinen ulottuvuus saavutetaan, kun asiakas on osallinen palvelujen suunnittelussa yleisemmällä tasolla. Asiakkaiden osallistuminen palveluiden kehittämiseen vahvistaa palveluiden asiakaslähtöisyyttä sekä asiakkaiden yksilöllisyyden huomioimista. Asiakaslähtöisyyden lisäksi asiakasosallisuudella voidaan kehittää palveluita yleisellä tasolla, johon on kiinnitetty huomiota niin valtakunnallisella, kuin kansainväliselläkin tasolla. Suomessa Kaste-ohjelma on ottanut asiakasosallisuuden hyödyntämisen huomioon. Asiakasosallisuuden toteuttaminen edistää palveluiden asiakaslähtöisyyttä, eettisyyttä sekä samanaikaisesti mahdollistaa palvelun laadukkuuden ja tehokkuuden parantamisen. (Leemann 2015, 3-6.)

Asiakasosallisuuden lisäksi osallisuutta voidaan myös tarkastella eri tasoissa sen mukaan, miten ja missä muodossa yksilö voi vaikuttaa päätöksenteossa tai prosessissa. Tällöin osallisuus voidaan jakaa tieto-, suunnittelu-, toiminta- ja päätösosallisuuteen. Tieto-osallisuus on käytännön tasolla sitä, että ihmisen on mahdollisuus saada tietoa omasta asiastaan sekä palveluista, joita heidän on mahdollista saada. Suunnitteluosallisuudessa palvelun saaja, asiakas, nostetaan aktiiviseksi toimijaksi toiminnan suunnitteluprosessissa. Toimintaosallisuus on ihmisen osallistumista mielekkääseen toimintaan omassa ympäristössään, joka vahvistaa ihmisen voimavaroja

ja vahvistaa osallistumisentunnetta myös jatkossa. Päätösosallisuus puolestaan tarkoittaa yksilön mahdollisuutta osallistua päätöksentekoon omassa asiassaan. Edellä kuvatuista osallisuuden tasoista päätösosallisuus on muita sitovampi ja osallistavampi. (Rouvinen-Wilenius ym. 2011, 51-52.)

Palvelujen kehittämisen kannalta osallisuus on sitä, että asiakas saa tietoa omasta asiastaan ja sitä, kuinka he tulevat suunnittelussa ja päätöksenteossa kuulluksi. Palvelujen kehittämisessä ja arvioinnissa on tärkeää lähestyä asiaa konkreettisten esimerkkien kautta, esimerkiksi tarkastelemalla sitä, kuinka asiakkaat kohdataan palvelun tai asiakasprosessin eri vaiheissa. Osallisuus asiakastyössä mahdollistuu silloin, kun ammattilainen kertoo oman näkökulmansa asiakkaan asiassa, ja tämän jälkeen asiakkaalle annetaan mahdollisuus kertoa mielipiteensä esitettyyn asiaan. (Oranen 2013, 122.) Asiakkaat eivät voi osallistua kehittämiseen, jos siihen ei tarjota tilaisuutta. Jotta palveluiden kehittäminen olisi onnistunutta, tulisi pohtia sitä, kuinka heikomaksi osallisuutensa arvioivien mielipiteet ja ääni saataisiin kuuluville palveluiden kehittämisprosessissa. (Vuorenmaa 2015, 80.)

4.3 Tukihenkilötoiminta osallisuutta vahvistamassa

Sosiaalihuoltolain soveltamisoppaassa tuodaan vertaistuki, sekä vapaaehtoistoimintaan osallistuminen osana sosiaalisen kuntoutuksen toteuttamista:

”Sosiaalisen kuntoutuksen välineitä voivat olla yksilöllinen psykososiaalinen tuki ja lähityö (kotikäynnit, mukana kulkeminen, kasvatuksellinen tuki omien asioiden hoitamiseen), erilaiset toiminnalliset ryhmät, vertaistuki, osallistuminen vapaaehtoistoimintaan, työtoiminta sekä kaikki asiakkaalle tarjottavat palvelut ja tukitoimet osana sovittua suunnitelmaa.” (STM 2017, 57.)

Lehtinen (1997) kuvaa vapaaehtoistoimintaa prosessiksi, jossa ihmiset toimivat oman elämänsä parantamiseksi. Vapaaehtoistoiminnassa ihmisen vastuuta omasta itsestään ja kanssaeläjistään tulisi korostaa. Yleinen tavoite vapaaehtoistoiminnalla voidaan katsoa olevan ihmisten vuorovaikutuksen ja itsestä lähtevän osallistumisen tukeminen. Vapaaehtoistoiminnan tulisi keskittyä aina ennaltaehkäisevään työhön, mutta sillä ei pitäisi koskaan korvata ammattilaisten tekemää työtä. (Lehtinen 1997 17-20.)

Tukihenkilötoiminta on yksi vapaaehtoistoiminnan muodoista. Tukihenkilötoiminnan voidaan katsoa olevan henkilökohtaisempaa ja sitoutuneempaa, kuin muu vapaaehtoistoiminta. Tukihenkilötoiminnassa tuettavan elämänmuutokset, kriisit tai muut voimakkaat tuntemukset voidaan kokea hyvin henkilökohtaisella tasolla. Tukihenkilötoiminta sijoittuu usein vahvasti tuettavan arkeen, joihin tuettavan henkilökohtaiset asiat ja haasteet myös usein sijoittuvat. Tukihenkilötoiminnan periaatteena on tarjota tuettavalle tukea vaikeassa elämäntilanteessa siten, että vaikutukset olisivat pysyviä pitkällä tähtäimellä. (Lehtinen 1997, 51.)

Vuorovaikutus ja yhdessä toimiminen edesauttaa hyvinvoinnin toteutumisessa, vaikka sosiaalinen vuorovaikutus ei olisikaan asetettu järjestön tukihenkilötoiminnan ensisijaiseksi tavoitteeksi. Tukihenkilötoiminta perustuu vapaaehtoisuuteen sekä tukihenkilön, että tuettavan kohteen puolelta. Vapaaehtoisen sitoutuminen toimintaan on sen toteutumisen ja onnistumisen edellytys. Tukihenkilötoiminta vahvistaa merkityksellisyyden ja osallisuuden kokemusta sekä tuettavalle, että vapaaehtoiselle. Vapaaehtoisen panos tukihenkilönä toimimiseen vähentää tuettavan sivullisuuden ja syrjäytymisen kehitystä. (Nuotio & Miettinen 2011, 191-192.) Tukihenkilötoiminta siis soveltuu hyvin sosiaalisen vahvistamisen käsitteen alle, mikä on tavoitteena myös esimerkiksi MLL:n piirien perhekummitoiminnassa.

Tukihenkilötoiminnan periaatteista tasavertaisuus nousee esiin erityisesti osapuolten osallistumisen motiiveja tarkastelemassa - jokainen tarvitsee tukea jossain vaiheessa elämäänsä. Tukihenkilötoiminta perustuu tasavertaisuuteen ja arjessa pärjäämistä vahvistetaan tuettavan henkilön omassa ympäristössä. Ammatilaisen tarjoamassa tuessa tasavertaisuus ei toteudu samalla tavalla, koska toinen osapuoli saa palkan tekemästään auttamistyöstä. Auttamistyöstä saatu palkkio luo eroavaisuuden vapaaehtoistyön ja ammattimaisesti toteutetun toiminnan välille, vaikka molemmat pyrkisivät tavoitteeseen samankaltaisilla toimintatavoilla. (Nuotio & Miettinen 2011, 192-193.)

5 Opinnäytetyön toteutus

Opinnäytetyöprosessi sai alkunsa syksyllä 2018 työharjoittelujakson aikana MLL:n Uudenmaan piirillä. Kokemus lastensuojelussa työskentelystä oli herättänyt mielenkiintoni ennaltaehkäisevää työtä ja sen merkityksellisyyttä kohtaan. Opinnäytetyön lopullinen aihe lyötiin lukkoon lokakuussa 2018. Opinnäytetyön suunnitelma kirjoitettiin ja esiteltiin suunnitelmaseminaarissa marraskuussa 2018, jonka jälkeen tutkimuslupaa haettiin MLL:n Uudenmaan piiriltä. Aineiston keruu aloitettiin joulukuussa 2019 ja saatiin päätökseen tammikuussa 2019. Ajankäytölliseksi haasteeksi muodostui haastatteluajkojen sopiminen tutkimukseen lupautuneiden vanhempien kanssa. Aineiston analysointi saatiin päätökseen helmikuussa 2019, jonka jälkeen keskeiset tulokset raportoitettiin kirjallisesti MLL:n Uudenmaan piirille.

Tässä kappaleessa esitellään opinnäytetyön menetelmälliset ratkaisut. Kappaleessa kuvataan aiheen valintaan ja rajaukseen liittyvät seikat, joiden pohjalta opinnäytetyön tutkimusongelma muodostettiin. Tässä osiossa kuvataan tutkimuksen teossa käytetyt menetelmät aineiston keruuseen ja analysointiin liittyen. Opinnäytetyön toteuttamiseen liittyneet eettiset ja laadulliset seikat käsitellään viimeisessä alakappaleessa.

5.1 Aiheen valinta ja rajaus

Opinnäytetyössä selvitettiin vanhempien kokemuksia osallisuudesta Mannerheimin Lastensuojeluliiton perhekummitoiminnassa. Työn tarkoituksena oli selvittää, kuinka vanhemmat kokevat

vanhemmuuden ja arjen tukemiseen perustuvan perhekummitoiminnan vaikuttaneen osallisuuteen, sekä sitä, kuinka se vanhempien näkökulmasta näyttäytyy lapsen elämässä. Työhön valittuihin teemoihin päädyttiin yhdessä MLL:n työelämän edustajan käytyjen keskustelujen, sekä heidän tarpeidensa pohjalta. Vaikutuksia lasten elämässä toivottiin nostettavan esiin tutkimuksessa.

Aihetta tarkasteltiin Raivion ja Karjalaisen osallisuuden osatekijöiden pohjalta, joiden mukaan osallisuus rakentuu riittävästä hyvinvoinnista, toimeentulosta ja turvallisuudesta (having), kuulumisesta yhteisöön ja sosiaalisista verkostoista (belonging), sekä toimijuudesta ja kuulluksi tulemisesta (acting) (Raivio & Karjalainen 2013, 17). Tutkimuksessa pyrittiin selvittämään, miten sosiaalinen osallisuus perhekummitoiminnassa toteutuu edellä mainittujen osallisuuden osatekijöiden pohjalta. Osallisuuden toteutumista tarkasteltiin lapsiperheiden hyvinvoinnin kannalta oleellisista, arkisista lähtökohdista käsin. Sosiaalisilla verkostoilla viitattiin perhekummitoiminnan tarjoamaan sosiaaliseen tukeen ja kanssakäymiseen sekä vanhemmalle, että lapselle. Kohtaamista, kuulluksi tulemistä ja toimijuutta tarkasteltiin sekä arjessa toimimisen, että perhekummi-prosessin näkökulmasta. Osallisuuden toteutumista lähestyttiin myös selvittämällä vanhempien kokemuksia perhekummi-prosessista ja siitä, millaisina he näkevät vaikutusmahdollisuutensa toiminnassa. Saatuja tuloksia voidaan käyttää perhekummitoiminnan kehittämiseen perheiden tarpeita paremmin vastaaviksi.

Tutkimusongelmaksi muodostui lopulta:

Kuinka vanhempien osallisuus toteutuu MLL:n perhekummitoiminnassa?

Tutkimusongelman tarkastelun apuna muodostettiin seuraavat tutkimuskysymykset:

1. **Miten vanhemmat ovat kokeneet perhekummitoiminnan vaikuttaneen omaan osallisuuteensa perheen arjessa ja vanhempana?**
2. **Miten perhekummitoiminta näyttäytyy vanhemman näkökulmasta lapsen elämässä?**
3. **Miten vanhemmat kokevat osallisuutensa perhekummitoiminnan prosessissa?**

5.2 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää vanhempien kokemuksia osallisuudesta ja sen toteutumisesta perhekummitoiminnassa. Vanhempien osallisuuden toteutumista tarkasteltiin arkisen toiminnan lisäksi myös perhekummi-prosessin, eli asiakasosallisuuden näkökulmasta. Vanhempien kokemusten myötä pyrittiin selvittämään, kuinka perhekummitoiminta näyttäytyy perheen lasten elämässä.

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää vanhempien kokemusten pohjalta perhekummitoiminnan vaikutuksia osallisuuteen perheen ja lapsen elämässä. Tutkimuksella tuotettua tietoa voidaan käyttää toiminnan kehittämisessä, esimerkiksi koulutusmateriaalien päivittämisessä. Vanhempien kokemusten kuuleminen lisää tietoa ja ymmärrystä toiminnan todellisista vaikutuksista perheiden elämässä. Toiminnan kehittämisen lisäksi tutkimustuloksia voitiin käyttää STEAn Tuloksellisuus- ja vaikutusselvitystä varten, joka tuli palauttaa huhtikuun alkuun 2019 mennessä. STEA valvoo järjestöjen saamien avustusten käyttöä, sekä avustetun toiminnan vaikutavuutta kohderyhmässä. (STEA 2018.) Tutkimuksen tärkeimmät tulokset raportoitiin Mannerheimin Lastensuojeluliiton Uudenmaan piirille kirjallisena raporttina helmikuussa 2019.

Opinnäytetyön tavoitteena oli lisäksi tarkastella perhekummitoiminnan näyttäytymistä lapsen elämässä. Ajatus näkökulman taustalla oli pohtia fokusta vanhemmuuden ja arjen tukemisesta - ennaltaehkäisevässä työssä, joka tukee lapsen hyviä lähtökohtia kasvuun ja hyvinvointiin.

5.3 Aineiston keruu ja analysointi

Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena. Aineistonkeruumenetelmänä oli puolistrukturoitu teemahaastattelu. Kanasen (2015, 143) mukaan haastattelu on aineistonkeruumenetelmänä sopiva silloin, kun tutkimuksen tarkoituksena on selvittää mielipiteitä tai tutkitaan mennyttä ja tulevaa aikaa, kuten tämän opinnäytetyön kohdalla oli tarkoitus. Teemahaastattelun etuna on, että haastattelutilanteesta voidaan tasapainotella tarkentavien ja syventävien kysymysten välillä sen perusteella, mitä haastateltavat vastaavat. Valitut teemat perustuivat teoriapohjaan, eli siihen, mitä tutkittavasta aiheesta tiedettiin jo entuudestaan. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 87-88.)

Teemahaastattelun runko (Liite 2) muodostettiin tutkimuskysymysten, sekä Raivion & Karjalaisen osallisuuden osatekijöiden (having, belonging, acting) pohjalta. Osallisuuden osatekijöistä hyvinvoinnin ja turvallisuuden (having) toteutumista tarkasteltiin arkisista lähtökohdista käsin: lapsiperheiden hyvinvointi muodostuu perheen arjen rutiineissa. Sosiaalisen tuen on huomattu vaikuttavan positiivisesti vanhemmuuteen, joka edesauttaa myös koko perheen kokonaisvaltaista hyvinvointia. Sosiaalisia verkostoja, yhteisyyttä ja jäsenyyttä (belonging) tarkasteltiin sekä vanhemman oman kokemuksen kautta, sekä vanhemman näkemyksen kautta siitä, kuinka perhekummitoiminta vaikuttaa lapsen elämässä. Jäsenyyttä tarkasteltiin sekä perhekummin ja lapsen välisen suhteen, sekä koko perheen yhdessä toimimisen kautta. Vanhempien toimijuutta (acting) lähestyttiin sekä arjessa toimimisen, että perhekummitoiminnan prosessin näkökulmasta. Prosessiosallisuuden tarkastelun hahmottamisessa käytettiin apuna osallisuuden tasoja: tieto-, suunnittelu-, toiminta-, ja päätösosallisuutta. Haastattelurunko sisälsi käsiteltäväksi halettujen teemojen lisäksi tarkentavia apukysymyksiä.

Aineiston keruu aloitettiin joulukuussa 2018 ja saatiin päätökseen tammikuussa 2019. Tutkimukseen osallistumista tarjottiin äideille, jotka olivat olleet perhekummitoiminnassa mukana

6 kuukautta tai pidempään, jonka katsottiin olevan riittävän pitkä aika vaikutusten havaitsemiseksi. Lopullinen aineisto koostui yhteensä viiden äidin haastattelusta, joista yksi haastateltiin puhelimitse, sekä kaksi äitiä haastateltiin yhtäaikaisesti ryhmämuotoisessa haastattelussa. Haastatelluille äideille tarjottiin mahdollisuus valita haluamansa paikka haastattelulle. Kolme äideistä haastateltiin MLL:n Uudenmaan piirin tiloissa, joista kaksi samanaikaisesti ryhmähaastattelussa. Yksi äiti haastateltiin perheen kotona, ja yksi äiti puhelimitse. Kahdella äideistä kummisuhde oli jo toinen, koska perheen ensimmäinen kummisuhde oli kariutunut jo suhteen alkuvaiheessa. Haastattelut tallennettiin nauhurille haastateltavien suostumuksella.

Alkuperäinen suunnitelma oli järjestää vanhemmille ryhmämuotoinen haastattelu. Ensimmäisen haastattelun peruuntumisen myötä järjestettiin toinen haastatteluilta. Haastatteluun kutsuttiin sähköpostitse 7 äitiä, joista lopulta 2 osallistui ryhmähaastatteluun, ja 1 haastateltiin myöhemmin yksilöhaastattelun muodossa. Ryhmähaastattelu on aineistonkeruun menetelmänä vapaamuotoinen. Sen osallistujilla on mahdollisuus käydä spontaania vuoropuhelua ja siten tuottaa monipuolista tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Haastattelulajina oli fokusryhmähaastattelu. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 61.) Fokusryhmähaastattelu on kohdistettu ryhmälle, jotka on kutsuttu haastatteluun heidän asiantuntevuutensa perusteella. Kohdennettu haastattelu on Mertonin, Fiskin ja Kendallin (1956) mukaan muihin tutkimushaastattelun muotoihin verrattuna erityinen, sillä ennalta tiedossa on haastateltavien kokemus tutkittavasta asiasta (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47). Odotuksena haastattelulla on se, että asianosaisilla on mahdollisuus vaikuttaa käsiteltävään asiaan. Fokusryhmähaastattelua käytetään tavallisimmin tutkimusmenetelmänä silloin, kun tavoitellaan tutkittavan asian kehittämistä, selvitetään toiminnan kohteen tarpeita ja kokemuksia tai uusia ideoita (Hirsjärvi & Hurme 2008, 62). Toteutuneessa ryhmähaastattelussa palvelun saajat, eli vanhemmat toimivat asiantuntijoina perhekkummitoiminnan kehittämisessä. Haastattelijan rooli on haastattelutilanteessa toimia fokusryhmän puheenjohtajana, joka ohjaa keskustelua, sekä pyrkii saamaan aikaan vapaata keskustelua huomioiden myös ryhmätilanteissa hiljaisemmat yksilöt. Fokusryhmän kokoontumistilanne pyrittiin tekemään mukavaksi ja rennoksi. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 62.)

Haastattelut litteroitiin heti nauhoituksen jälkeen. Litteroitua aineistoa kertyi lopulta noin 36 tekstisivua. Puhtaaksikirjoitettua aineistoa oli tärkeää lukea läpi useaan otteeseen keskeisten asiasisältöjen löytämiseksi. Aineistosta olennaisen tiedon löytämisen helpottamiseksi teksti tiivistettiin asiasisällöiksi, eli segmenteiksi, jotka nimettiin sisältöä kuvaavalla termillä. Nämä asiasisällöt muodostivat alaluokkia, joita yhdistelemällä saatiin muodostettua yläluokkia, mitkä saatiin edelleen yhdistettyä pääluokiksi.

Aineiston analysointi toteutettiin etsimällä ratkaisua tutkimuskysymyksiin. Esimerkiksi ensimmäisen vanhempien osallisuutta käsitelleen tutkimuskysymyksen analyysissa pääluokat muodostuivat Raivion ja Karjalaisen (2013) osallisuuden osatekijöistä. Aineistoa pyrittiin tulkitsemaan

teoriaohjaavasti, jolloin aineiston analysointi aloitettiin aineistolähtöisesti, ja analyysin loppuvaiheessa tuotiin esille teorian merkitys analyysissa. Teoriaohjaavassa analyysissa teoria toimii apuna analysoinnin toteuttamisessa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 109-110.)

5.4 Luotettavuus ja eettiset kysymykset

Tutkimuksen toteuttamisessa noudatettiin sekä tutkimuseettisiä periaatteita, että sosiaalialan ammattieettisiä periaatteita. Laadullisen tutkimuksen luotettavuuskriteerit ovat luotettavuus (credibility), siirrettävyys (transferability), riippuvuus (dependability), vahvistettavuus (confirmability) ja saturaatio (Kananen 2015, 352). Luotettavuus ja siihen vaikuttavat asiat otettiin huomioon jo ennen aineistonkeruun aloittamista.

Totuudellisuus merkitsee sitä, että tutkimustulokset ovat totuudenmukaisia. Tämän edellytyksenä on tarkka dokumentointi. Hyvin tehdyn dokumentoinnin pohjalta myös muiden pitäisi päästä samoihin tutkimustuloksiin, joka kuvaa tutkimuksen riippuvuutta. Sovellettavuus tai siirrettävyys tarkoittaa sitä, että laadullinen tutkimus pyrkii ymmärtämään ilmiötä, eikä tekemään yleistyksiä. Vahvistettavuus voidaan varmistaa sillä, että aineisto ja sen tulkinta annetaan luettavaksi sille, ketä tehty tutkimus koskee. Saturaatiolla tarkoitetaan haastateltavien määrää - saturaatio saavutetaan, kun tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden vastaukset alkavat toistaa itseään. (Kananen 2015, 353-355.)

Tutkimuksen luotettavuus voitiin varmistaa dokumentoimalla opinnäytetyön teon eri vaiheet mahdollisimman tarkasti (Kananen 2015, 353). Dokumentointiin kuului aineiston litterointi, koodaus ja luokittelu. Näiden lisäksi aineistonkeruutilanteista tehtiin muistiinpanoja haastattelutilanteista ja asioista, joita ei litteroinnin myötä saatu tuotua ilmi, jotta näihin voitiin palata uudelleen aineiston analysointivaiheessa. Laadullinen tutkimus pyrkii ymmärtämään ilmiötä, eikä tuloksia voida yleistää kaikkiin perhekkumitoiminnassa mukana oleviin vanhempiin. Huolimatta siitä, että aineisto kerättiin kohtalaisen pieneltä ryhmältä, oli vastauksissa havaittavissa jonkin verran saturaatiota.

Hyvä haastattelurunko ja teemahaastatteluun valmistautuminen edesauttaa tutkimuksen luotettavuutta. Nauhoitteen lisäksi on hyvä kirjoittaa ylös erilaisia seikkoja, jotka ovat ilmenneet haastattelutilanteessa, esimerkiksi haastavat kysymysmuodot, jotta näihin voidaan kiinnittää huomiota aineiston analysoinnissa. Haastattelun laadun parantamiseksi aineisto on hyvä litteroida mahdollisimman pian haastattelun jälkeen. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 184-185.)

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden tarkastelussa oleellista oli myös tutkimuksen eettisyyden huomioonottaminen. Tutkimuksen teossa noudatettiin hyvää tieteellistä käytäntöä, johon kuului huolellisuus ja rehellisyys tutkimusprosessin eri vaiheissa. Tutkimuksen toteuttamisessa annettiin painoarvoa tutkittavien suojalle. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 149-151.) Tutkimukseen

osallistuneille vanhemmille annettiin tiedoksi tutkimuksen tarkoitus, aineistonkeruutapa ja aineiston käsittelyyn liittyvät asiat (Liite 1). Tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista ja siitä oli mahdollista kieltäytyä tai haastattelu keskeyttää sen missä vaiheessa tahansa. Haastatteluun osallistuneiden vanhempien, sekä muiden haastatteluissa esille tulleiden henkilöiden tunnistettavat tiedot muutettiin tunnistamattomiksi aineiston käsittelyvaiheessa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 155-156.) Tutkimuksen tekijällä oli mahdollisuus poistaa aineistosta kokonaan arkaluontoisiksi määrittelemiään tietoja haastateltavien yksityisyyden suojelemiseksi.

6 Tutkimustulokset

Tässä kappaleessa esitellään tutkimuksen tulokset. Tutkimusongelmana oli, kuinka vanhemmat kokevat osallisuutensa MLL:n perhekummitoiminnassa. Tutkimustulokset on jaettu teemoihin tutkimuskysymysten mukaisesti. Ensimmäisessä alakappaleessa käsitellään vanhempien osallisuutta perhekummitoiminnassa ja -suhteessa. Osallisuutta tarkasteltiin Raivion ja Karjalaisen (2013) osallisuuden osatekijöiden mukaisesti. Toisessa alakappaleessa tarkastellaan perhekummitoiminnan näyttäytymistä lapsen elämässä. Kolmannessa alakappaleessa tarkastellaan vanhempien kokemuksia osallisuudesta perhekummitoiminnan prosessissa. Prosessiosallisuuden tarkastelun apuna on käytetty osallisuuden tasoja: tieto-, suunnittelu-, toiminta- ja päätösosallisuutta.

Taustakysymyksissä selvitettiin perheen rakennetta, lasten ikää sekä sitä, kauan perhe on ollut mukana perhekummitoiminnassa. Kaikki haastatellut olivat äitejä, joiden perheen lasten lukumäärä vaihteli yhdestä kolmeen. Perheiden lapset olivat iältään kahdesta yhteentoista vuotiaita. Neljä viidestä haastatellusta vanhemmasta kertoi olevansa ainoa aikuinen perheessä. Yhden haastatellun vanhemman kummisuhde oli vastikään päätetty puolentoista vuoden jälkeen. Neljän muun vanhemman kummisuhteet olivat haastatteluhetkellä olleet käynnissä seitsemästä kahteentoista kuukautta. Kaksi äitiä kertoi käynnissä olevan kummisuhteen olevan perheen toinen, sillä ensimmäinen kummisuhde oli päätetty ennenaikaisesti vanhemman toiveesta. Heiltä saatiin tietoa myös ennenaikaisesti päättyneistä kummisuhteista.

6.1 Vanhempien kokemuksia osallisuudesta perhekummitoiminnassa

Perhekummitoiminta on erityisesti vanhemmuuden ja arjen tukemiseen tarkoitettu vapaaehtoistoiminnan muoto. Vanhempien osallisuutta toiminnassa tarkasteltiin osallisuuden osatekijöiden: riittävän hyvinvoinnin ja turvallisuuden (having), jäsenyyden ja sosiaalisten verkostojen (belonging) ja toimijuuden (acting) kautta. Kummisuhteen myötä saatu sosiaalinen tuki painotui kaikissa haastatteluissa. Jäsenyyden ja jakamisen toteutuminen jakautui perhekummin tuomaan seuraan, sekä vanhemman ja kummin väliseen suhteeseen. Haastatteluissa ilmeni, että perhekummitoiminta toi perheelle erityisesti seuraa arkeen silloin, kun tukiverkot ovat muutoin pienet. Neljä viidestä vanhemmasta toivat haastatteluissa esille olevansa yksin aikuisena lapsen kanssa, jolloin lisä-aikuiset koettiin tervetulleiksi perheen arjen keskelle.

”On aika pienet tukiverkot, et kaikki ekstra-aikuiset on vaa hyvästä.”

Kaksi vanhemmista toi haastattelussa esiin kummin tuovan erityisesti seuraa perheen arjen keskelle. Ilmeni, etteivät vanhemmat koe kummin tulevan lapsenvahdiksi vaan pitämään seuraa pääasiassa koko perheelle. Lasten kanssa touhutaan yhdessä siten, että mukana ovat kummi, vanhempi ja lapset.

”Ihan sillee vaan niinku seuraksi ja auttaa niitten lasten kanssa siellä kotona. Sitä lähinnä semmosta seuraa.”

Vanhemman ja kummin välinen suhde ja sen merkitys vanhemmalle nousi esiin haastatteluissa. Kaksi äitiä kertoi näkevänsä kummin ystävänä, ja kolme äitiä kutsuivat perhekummiä perheen varamummoksi. Suhteen vastavuoroisuus tuli myös ilmi vastauksissa. Vanhemmat toivat esille kiinnostuksensa perhekummin asioita ja kuulumisia kohtaan. Ilmeni, että vanhemmat olivat kiinnostuneita siitä, millaisia ihmisiä kummit ovat henkilöinä ja kokivat asioiden jakamisen tärkeäksi kummissuhteessa. Vaikka perhekummitoiminta tarjoaa tukea perheelle, toi yksi vanhemmista esiin, ettei halua perheen olevan jatkuvasti toiminnan keskipisteenä.

”Joo et kertoo myös omista asioista ja omasta perheestä myös. On niinku hyvä ettei ME olla niinku keskipisteen siinä ja se et toinenki kertoo siitä omasta.”

”Kiinnostuin et mitä se puuhaa ja minkälainen perhe hänellä on ja hänki mielellään kertoo sitte itsestään.”

Kaksi haastatelluista vanhemmista toivat esille erityisesti sen, että he kokevat perhekummissuhteessaan voivansa keskustella myös vaikeista asioista. Toinen vanhemmista piti tärkeänä sitä, että kummi ei tuomitse, vaan kuuntelee. Yksi vanhemmista toi esille kummin objektiivisen aseman. Perhekummi ei tunne perheen lähipiiriä, joka helpottaa henkilökohtaisista asioista puhumista.

”Kummille pystyy puhuu ihan avoimesti, et kummi ei oo silleen et tuomitsis.”

”Kaikista asioista voi puhuu.”

”Silleen kiva et saa aikuisen kanssa puhua välillä, objektiivisen ihmisen kanssa joka ei tunne omia sukulaisia ja tämmösiä siinä.”

Kaksi vanhempaa toi esille tiedon yhteyden säilymisestä perhekummiin. He kokivat, että kynnys ottaa perhekummiin yhteyttä on matala. He toivat esille, että tunsivat voivansa ottaa kummiin yhteyttä, mikäli tulisi yllättäenkin heille jotain asiaa.

”Tiedetään et siel on se yhteys.”

”Kummi on itekki sanonu sen ettei sil ajalla oo mitään väliä et sit ku tuntuu nii soita tai laita viestii.”

Hyvinvointi-ulottuvuutta (HAVING) tarkasteltiin perheen arkisen toimimisen kautta. Vanhemmilta kysyttiin haastatteluissa, kuinka vanhemmuuden tukeminen heidän mielestään tulee esille heidän kummisuhteissaan. Vanhemmuuden tuki tuli esiin vanhempien vastauksissa pääasiassa jaksamisen tukemisena sekä kummilta saatuina näkökulmina sekä lasten, että muiden mielessä olevien asioiden kanssa. Vanhemmat toivat haastatteluissa esille pitävänsä arvossa kummin iän myötä saaman elämäkokemusta niin lasten kasvatukseen, kuin muuhunkin elämään liittyvissä asioissa.

”Saa hänen näkemystä tai neuvoja jos on lasten kanssa jotain vaikeuksia tai jotain mitä haluaa keskustella.”

”Se niinku kuitenkin tuo omii mielipiteitä ja kertoo omii kokemuksia ja kertoo vinkkejä, kaipaa semmosen ihmisen sit siihen.”

Yksi vanhempi toi esille perheikummin käymisen tuoman turvallisuudentunteen. Vanhemman mukaan se tuo turvallista oloa sekä lapselle, että vanhemmalle. Toinen vanhempi toi esiin, että perheikummin käyminen jo itsessään tukee jaksamista vanhempana.

”Se tukee sitä omaa jaksamista siinä vanhemmuudessa siinä et joku käy ja saa jollekki kertoa jos on ollu jotain haasteita.”

Kummisuhteen jatkuvuus nousi esiin arjen tukemiseen liittyvistä asioista. Tukisuhteen säännöllisyys ja kesto helpottivat ennakoitavuutta arjessa niin vanhemman, kuin lapsenkin kannalta. Ilmeni, että suunnitelmat seuraavaa tapaamista varten olivat useimmiten jo ennalta tiedossa. Yksi vanhemmista toi esille sen, että piti hyvänä asiana valmiiksi määriteltä tapaamistiheyttä, jolloin perheellä oli tieto siitä, että joku käy perheen kotona säännöllisin väliajoin. Vanhempi toi esiin, että vuoden kestävän kummisuhteen aikana ehtii muodostua hyvä suhde kummin ja perheen välille.

”On tosi hyvin toteutunu säännöllisesti ne käynnit, oli hyvä et oli jo valmiiks se et kuinka usein se käy. Ei tarvii erikseen sopii ja miettiä.”

Vanhempien haastatteluissa tuli ilmi, että tapaamiset olivat usein jo ennalta valmiiksi suunniteltuja. Suunnitelmat tai vähintään ajankohta olivat usein seuraavaa tapaamiskertaa varten jo valmiina. Yksi vanhempi kertoi perheikummin olevan aktiivisempi osapuoli yhteydenpidossa.

Kaikki haastatellut vanhemmat toivat esille kummissuhteen päättymisen herättämiä ajatuksia. Osa vanhemmista ei ollut jutellut kummin kanssa suhteen päättymisestä haastatteluhetkellä, mutta he toivat esille erityisesti oman toiveensa suhteen jatkumisesta perhekummissopimuksen päättymisen jälkeen. Yksi vanhemmista toi esiin pohtineensa tapaamisten jatkumista silloin, jos perhekummi ottaa itsellensä uuden perheen.

"On nii kiva suhde, tuntuu vähän ikävältä. Kyllä kai sitä voi silleen jatkaa niinku omalla ajalla."

"Meidän puolesta en haluis että loppuis. Kyl mä haluan usko et se jäis."

Arjessa jaksamisen tukeminen tuli vanhempien vastauksissa esiin lisäksi kummin käyntien tuoman hengähdystaukojen muodossa. Osa vanhemmista kertoi kummitoiminnan olevan osittain lastenhoidollista, vaikka samalla kertoivat sekä itsensä että kummin tiedostavan, ettei hoidollisuus varsinaisesti kuulu toiminnan sisältöön. Vanhemmat kertoivat lapsen hoitamisen olevan pääasiassa ulkoilua lapsen kanssa ilman vanhempaa. Vanhempien kertoman perusteella ilmeni, että perhekummit haluavat vanhemman hyötyvän toiminnasta ja siksi hoitavan lasta vapaaehtoisesti, mahdollistaen vanhemmalle hengähdystauon lapsiperheen arjen keskelle.

"Hänkin on sanonut että toiminnassa ehkä ei ole tarkoitus, että olisi lastenhoitaja, mutta hän haluaa, että tästä olisi hyötyä minullekin."

"Ehkä mulla se et oon saanu pikkasen vapaa-aikaa ku oon ollu niin ylityöllistetty lasten kaa et saan vähä hengähtää ite."

Vanhemmilta kysyttiin, mitä he tekevät silloin, kun perhekummi on käymässä. Kaksi vanhempaa kertoivat laittavansa ruokaa, opiskelevansa tai tekevän kodinhoidollisia asioita samalla, kun perhekummi viettää aikaa lapsen kanssa.

"...mä voin sit tehdä kotitöitä tai semmosta. Tai ku oon kotona kokoajan tän lapsen kanssa nii ei oo silleen apua siinä et pystyy, hän on siinä iässä et pitää viihdyttää tai kiipee jossain tai jotain tämmöstä - et jos on jotain apua ees siinä nii oon kiitollinen siitä."

Esiin tuli myös se, ettei perhekummin tapaamista varten tarvitse keksiä mitään erityistä tekemistä. Yksi vanhempi kertoi perhekummin tulevan perheen tavalliseen arkeen, vanhemman toiveen ja tarpeen mukaisesti.

"Ollu kivaki, mä en oo halunnu et me tehä mitään erityistä, vaan et se tulee just siihe tota tavalliseen arkeen."

"...sit että on niinku ollu kiva et on tää perhekummi joka on sellanen jonka kanssa ei tarvii miettii mitään semmosta niinku erityisempää."

Haastatteluista ilmeni, että vanhemmat pitivät perhekummin käymistä tärkeänä elämänmuutosten keskellä. Yksi vanhemmista kertoi perhekummin tapaamisten aktivoineen vanhempaa työttömyyden aikana, kun ei tavannut muita ihmisiä. Eräs äideistä toi esiin erotilanteen vaikeuden sekä lapselle, että aikuiselle, jolloin ylimääräinen aikuinen perheen elämässä koettiin tervetulleeksi.

”Eron jälkeen lapselle ja itselläkin on nii vaikeaa, et jos on yksi aikuinen, joka on avuksi nii tosi hyvä asia.”

”Mä olin työttömänä sitte siinä vuoden verran ni alko sitte välillä olla semmone tunne et se puhuu tosi tosi paljon et tavallaan se aktivoi mua samalla. Tavallaa oli itte aika väsyny ku ei ketää nähny ja sit nauratti se oma ajatuski kyl, niinku et miks se puhuu nyt nii paljon ja höpöttää.”

Mahdollisuutta perhekummiin pidettiin arvokkaana. Huolimatta siitä, että perhekummin käyminen erään vanhemman mukaan tekee illasta lasten kanssa levottomamman, piti vanhempi parempana vaihtoehtona perhekummin käymistä kuin käymättömyyttä. Toinen vanhempi kertoi järjestävänsä perhekummi-tapaamisille aikaa myös elämänmuutosten keskellä ja saavansa näistä tapaamisista muuta mietittävää arjen keskelle. Vanhemmat pitivät mahdollisuutta perhekummiin tärkeänä paitsi itsensä, myös lapsen kannalta.

”...poikkeaa siitä rutiinista ja lapset siihen heti tietysti reagoi, mutta muuten sit on kuitenkin kiva ku tulee ja ku se on tuttu nii se ei oo enää nii semmosta hässäkkää ku ehkä jossain vaiheessa...on kuitenkin kivempi että käy ku että ei käy.”

”Et jos ei jostain syystä oo hirveesti aikuisia ympärillä nii on aika arvokasta kuitenkin lapselle ja koko perheelle. Et on mahollisuus tämmöseen.”

Toimijuus tuli haastatteluissa pääasiassa arjessa tapahtuvan toiminnallisuuden myötä. Vanhemmat kertoivat käyneensä kummin kanssa retkillä, museoissa, sekä askartelevansa koko perheen kesken kotona. Toiminnallisuus lapsen ja kummin kanssa toimiessa tuli ilmi kaikkien äitien vastauksissa niin kotona leikkimisen, retkeilyn tai ulkoilun muodossa. Osa äideistä toi kuitenkin esille, etteivät kummin kanssa tee mitään perheen tavallisesta arjesta poikkeavaa.

Haastatteluissa tuli esille myös perhekummin antamat vinkit lähiympäristön tapahtumiin. Yksi vanhempi kertoi perhekummin keksivän uusia asioita ja paikkoja, mihin voisivat yhdessä perheen kanssa mennä. Toinen vanhempi kertoi perhekummin kertoneen asioita vanhemman uudesta asuinpaikkakunnasta ja saaneensa sen myötä vinkkejä siellä toimimiseen.

”Liikennepuisto! Siellä ollaa käyty kans niinku harjottelemassa liikennesääntöjä et tämmöstä niinku opettelua. Et Maija myös sitte keksii mitä kaikkee uutta vois opettaa. Se on kyl tosi kiva.”

”Ku en paikkakuntaa silleen tuntenu entuudestaan niin oon häneltä saanu vinkkejä mitä vois tehdä, mitä missäki tapahtuu ja semmosta kaikenlaista. Saanu paljo.”

Perheen taloudellinen tilanne nousi esiin toiminnallisuudesta puhuttaessa. Kävi ilmi, että perheet toivoivat voivansa käydä enemmän kummin kanssa esimerkiksi elokuvissa tai tapahtumissa, mutta näkevät taloudellisen tilanteensa esteenä vastaavalle toiminnalle. Vanhemmat kertoivat saaneensa aikaisemmin lippuja MLL:n kautta tapahtumiin, ja vastaavia olisi mukava saada jatkossakin. Haastatteluissa nousivat esiin myös vanhempien toiveet MLL:n järjestetystä toiminnasta, mihin olisi kiva mennä yhdessä lasten ja perhekummin kanssa. Yksi vanhempi toi esille, että helpottaisi kotoa lähtemistä, kun toiminta tapaamisille olisi suhteen ulkopuolisen toimesta valmiiksi päätetty.

6.2 Perhekummitoiminnan näkyminen lapsen elämässä

Opinnäytetyössä selvitettiin, miten vanhemmat näkevät perhekummitoiminnan näyttäytyvän perheen lasten elämässä. Vanhemmat kertoivat hakeneensa perhekummista lapselle lisä-aikuista perheen elämään. Keskeistä vastauksissa oli lisä-aikuisen merkitys lapsen elämässä erityisesti silloin, kun tukiverkot ovat muutoin pienet. Kävi ilmi, että vanhempien mukaan lapsen on tärkeää viettää aikaa myös muiden aikuisten, kuin oman äidin kanssa. Etäisyyden ottaminen äidistä tuli vanhempien vastauksessa esiin myös siinä, kuinka lapset ottavat oman aikansa ja tilansa kummin kanssa. Kaksi äideistä kertoi, ettei lapsi juurikaan huomioi äitiä perhekummin ollessa paikalla.

”Ei ole paljon aikuisia jonka kanssa olla kahdestaan, puhuu ja leikkiä.”

”Lapset on yleensä äidin kanssa niin erilaisia, et ei ne avaudu näin jos haluaa puhua. Joskus tarvitsee et se äiti on siellä vähän kauempana.”

”Hyvä et on muitaki ihmisiä eikä oo äidin kanssa kokoajan, on se tosi tärkeitä.”

Yksi vanhemmista toi esiin leikkivän aikuisen tärkeyden lapselle. Tämä tuli esiin myös muiden vanhempien kertoman mukaan siinä, että lapsi pyytää kummia leikkimään tämän tullessa käymään. Eräs vanhempi toi esille sen, että perhekummin ja lapsen leikkien olevan itsestäänselvyys joka tapaamisella. Eräs vanhempi kertoi, ettei lapsi ota äitiä mukaan perhekummin ja lapsen välisiin leikkeihin. Kaksi vanhempaa kertoi, että perheen lapsista yksi on eniten osallisen kummisuhteessa.

Yksi vanhemmista toi esiin illan levottomuuden perhekummin käymisen jälkeen. Perhekummin tapaaminen poikkeaa tavallisista iltarutiineista, johon lapsi reagoi. Äiti toi esille tämän yhteydessä, että illan levottomuudesta huolimatta näkee hän kuitenkin parempana kummin käymisen kuin käymättömyyden.

Säännölliset tapaamiset ovat vanhempien mukaan tärkeitä lapsen ja perhekummin välisen suhteen muodostumisen kannalta. Paitsi vanhemman ja perhekummin välisen suhteen, myös lapsen ja kummin välinen suhteen muodostuminen oli vanhempien mukaan ottanut oman aikansa. Tuli ilmi, että lapsi oli vierastanut perhekummia pitkään, ennen kuin oli tottunut tämän läsnäoloon. Yksi äideistä toi esille aikaisemman, vanhemman toiveesta päätetyn kummisuhteen, jolloin lapsi oli pettynyt, kun tapaamiset eivät olleet toteutuneet sovitun mukaisesti.

”...tuttu ja turvallinen aikuinen, niillekki hyvä et se käy säännöllisesti, että se ei pääse niinku unohtumaan se. Et on tuttu ja tosiaan lapsiki on kasvanu nii ei oo pitkään aikaan vierastanu...”

”...edellisen kummin kanssa - en haluis nytte pahasti mutta - tosiaan oli sillä tavalla, että tavallaan poika vähä petty sitte ku hän ei tullut.”

Tuloksissa selvisi, että perhekummista oli muodostunut merkityksellinen aikuinen lapsen elämässä. Vanhempien mukaan lapsi odottaa seuraavaa tapaamista kysellen vanhemmilta, koska jälleen tapaavat. Vanhempien mukaan kummille ja lapselle on muodostunut heidän kahden välisiä asioita, mitä lapset eivät tee kenenkään muun, kuin kummin kanssa. Yksi vanhempi toi esiin jumppatuokiot, mitä lapsi ei odota tekevän kenenkään muun, kuin kummin kanssa. Eräs vanhempi kertoi perhekummin saavan kameran kautta lapsesta esiin uudenlaisia piirteitä. Yksi vanhempi kertoi perhekummin ja lapsen viettävän kahdenkeskeistä aikaa, joka vanhemman mukaan oli tärkeää lapselle - eikä vanhempi siten ollut halunnut tähän puuttua.

”...kyllä mä uskon et kyl se on tähä kaks vuotiaaseen, et on tullu semmonen lisä-aikuinen tullu siihen elämään, et on niinku tärkeä asia hänelle et kummi tulee.”

Halaaminen nousi myös esille joissain haastatteluissa. Kaksi vanhempaa toi esiin kummin ja lapsen halaamisen olevan luonnollinen osa tapaamista. Yksi vanhempi kertoi, että suhdetta oli ollut pitkään takana, ennekuin lapsi oli oma-aloitteisesti halunnut halata perhekummia. Vanhempi kertoi, että perhekummi oli huomioinut lapsen rajat, ja antanut lapsen rauhassa lähestyä itseään. Myös toinen vanhempi toi esiin lapsen persoonallisuudessa sen, ettei tämä halaile mielellään. Vanhempi kertoi kummin niin ikään kunnioittavan tätä piirrettä lapsessa.

Yksi äiti kertoi 8-vuotiaan lapsensa esitelleen perhekummin omille kavereilleen. Toinen vanhempi kertoi lapsen kertoneen päiväkodissa muille, mitä olivat tehneet yhdessä perhekummin kanssa. Vanhempi kertoi lapsen tulleen perhekummisuhteen myötä avoimemmaksi.

”... juttelee päiväkodissaki juttuja muille mitä on tehty. Et sillai joo kyllä avoimemmaks on kyllä tullu.”

Vanhemmat pitivät arvossa lapsen suhtautumista perhekummiin ja itse toiminnan sisältöön. Lapsen suhtautuminen nousi esiin erityisesti kummisuhteen päättymiseen liittyvässä keskustelussa. Yksi vanhemmista toi esiin, että pärjää hyvin itse ilman kummiä, mutteivat perheen lapset ymmärrä, että kummisuhteella on sopimuksen määrittelemä määräaika. Haastatteluissa kävi ilmi, että säännöllisten tapaamisten myötä lapsi näkee kummin pysyvänä hahmona perheen elämässä. Eräs vanhempi kertoi lapsensa luultavimmin näkevän perhekummin perheenjäsenenä. Vanhemmat toivoivat tapaavansa perhekummiä myös sopimuksessa lukevan ajanjakson jälkeen.

”Mä nyt selviän, mut niinku lasten kannalta, et eihän he nyt silleen ymmärrä et on joku tämmönen sopimus tehty.”

Lasten toiveet ja mielipiteet otettiin vanhempien mukaan huomioon myös yhteistä tekemistä suunnitellessa. Eräs vanhempi kertoi, että lapselta kysyttiin, mitä haluaisi tehdä, jonka pohjalta suunniteltiin seuraava tapaaminen. Vanhempien vastauksissa ilmeni, että lasten tyytyväisyys asetettiin etusijalle toiminnassa.

”Jos lapsiki odottaa eikä vaan me aikuiset, se on tärkeempi ehkä.”

Kaksi vanhempaa pohtivat ennenaikaisesti päätettyjä kummisuhteitansa myös lapsen näkökulmasta. Yksi vanhempi puolestaan toi esiin sen, että lapsi oli kertonut, ettei halua jäädä kahden kesken ensimmäisen perhekummin kanssa. Perhe ja kummi ehtivät tavata yhden kerran ennen suhteen päättämistä. Eräs vanhempi toi esiin epäluulonsa uutta kummiä kohtaan, tarkentaen pohtineensa, kuinka poika suhtautuu, mikäli huomaa äidin varovaisuuden.

”Miten poika sit suhtautuu että et, jos se huomaa et mä oon vähä et ennakkoin tai sillee epäilen.”

Toiminnallisuus eri muodoissa nousi esiin kaikissa haastatteluissa niin kotona leikkimisen, ulkoilun ja retkien muodossa. Osa vanhemmista toi esiin kummin tulevan perheen tavalliseen arkeen, mutta näidenkin vanhempien haastatteluissa ilmeni lapsen ja kummin olevan toiminnallisia kotona - leikkimisen tai muun touhuamisen muodossa. Vanhempien vastauksista pystyttiin tulkitsemaan, että yhteinen tekeminen oli pääasiallisesti semmoista, mikä nähtiin mukavana lapsen kannalta. Yksi vanhempi toi esiin, että kummisuhteen ydin on siinä, että lapsi saa tekemistä. Yksi vanhempi toi esiin toiveen MLL:n järjestämästä toiminnasta. Toiveena oli, että toiminta olisi semmoista, mihin olisi mukava osallistua yhdessä lasten ja kummin kanssa.

6.3 Vanhempien osallisuus perhekummitoiminnan prosessissa

Opinnäytetyössä tarkasteltiin vanhempien toimijuutta paitsi arjessa toimimisen, myös perhekummitoiminnan prosessin näkökulmasta. Osallisuutta prosessissa tarkasteltiin osallisuuden tasojen: tieto-, suunnittelu-, toiminta-, sekä päätösohallisuuden kautta. Vanhemmat kokivat tiedonsaannin toimintaan hakeutuessaan pääosin hyvänä. Kolme viidestä äidistä oli kuullut perhekummitoiminnasta perheneuvolan, tai lapsiperheiden sosiaaliohjaajan kautta. Yksi äideistä oli etsinyt tietoa toiminnasta itse internetin kautta, ja yksi äiti oli ohi kulkiessaan pysähtynyt MLL:n esittelypisteelle, missä oli kuullut toiminnasta suoraan MLL:n työntekijältä. Kaksi äideistä toi esille, että olivat toimintaan hakeutuessaan olleet tietoisia siitä, että sopivan kummin löytymisessä voi kestää ajallisesti kauan.

Seuraavaksi haastatteluissa käsiteltiin tiedoksianto toiminnasta. Vanhemmat kokivat saaneensa ensimmäisessä puhelussa riittävästi tietoa toiminnasta. Yksi vanhemmista kertoi selvittäneensä tietoa toiminnasta itse MLL:n nettisivuilta, jossa tietoa oli ollut hyvin tarjolla. Puhe-limitse samoja asioita oli käyty uudelleen läpi, jolloin äiti oli kokenut olonsa varmemmaksi siitä, mitä odottaa toiminnalta. Myös neljä muuta äitiä kokivat tiedoksiannon toiminnasta pääosin hyvänä. Kaksi vanhempaa toivat esiin odotusajan epätietoisuuden tulevan kumminsa suhteen. Epävarmuutta herätti se, etteivät he toimintaan mukaan tullessaan tienneet, millainen heidän tuleva perhekumminsa on ja mitä heidän on mahdollista tehdä yhdessä.

”Mun mielestä (tiedoksianto oli) ihan hyvää kyllä, että - ehkä se oli vähän epäselvää se, ettei tiedä mitä tämä toinen, joka tulee kummiksi, haluaa tehdä ja et mitkä asiat on niinku ok sille. Se oli semmonen mitä piti sit vähä miettiä.”

Yksi äideistä toi esiin, että muistaa ensimmäisestä puhelustaan pääpainon olleen äidin toiveiden kyselemisessä. Äiti totesi kuitenkin, että puhelusta oli kulunut ajallisesti kauan, eikä hän muistanut sen sisältöä tarkkaan. Myös muiden äitien haastatteluissa ilmeni, että heidän toiveensa toiminnalle oli kartoitettu.

Epätietoisuuteen liittyvissä asioissa nousi kahden äidin kohdalla esiin se, että he kokivat suhteen alkaessa epäselväksi sen, kuinka usein tulevat tapaamaan kummin kanssa. Toinen äideistä toi esiin yllättyneensä ensitapaamisella kummin iästä, koska oli ajatellut perhekummin olevan nuorempi. Hän toi esiin kokevansa lopulta oman, eläkeikäisen kumminsa olleen perheelle sopiva kummi. Sama äiti toi esiin myös epätietoisuutensa suhteen päättämiseen liittyvistä asioista. Hän pohti, tuleeko tästä MLL:n koordinaattorin kanssa yhteinen keskustelu, vai pitääkö päättäminen hoitaa kahdestaan perhekummin ja vanhemman välillä.

Vanhemmat kertoivat suunnittelevansa toiminnan yhdessä kummin kanssa. Tapaamiset oli pääsääntöisesti sovittu etukäteen. Yksi äideistä toi esiin, että tekevät kummin kanssa asioita, mitkä

kiinnostavat molempia osapuolia. Eräs äiti kertoi lapsen olevan toiminnan suunnittelussa keskiössä, ja lapsen saavan päättää mitä tekee yhdessä kummin kanssa. Perusta toiminnalle tuli kuitenkin vanhempien tarpeista. Yksi äideistä toi esiin, ettei ole halunnut tehdä mitään erityistä kummin kanssa, vaan hän on toivonut tapaamisten sijoittuvan perheen tavalliseen arkeen.

”...on niinku ollu kiva et on tää perhekummi joka on sellane jonka kanssa ei tarvii sitte niinku miettii mitään semmosta niinku.. erityisempää. Ei oo silleen kaihannu ite sitä...”

Vanhemmat toivat haastatteluissa esiin kummissuhteen seurantapuhelut, mihin vanhemmat olivat olleet tyytyväisiä. Kiitosta saatiin siitä, että asiat voitiin hoitaa puhelimitse. Vanhemmat kokivat, että puheluita oli ollut riittävän tiheästi. Vanhemmat kertoivat saaneensa helposti yhteyden MLL:n, mikäli olisi ollut tarvetta. Yksi äiti toi esiin, että hänelle oli soitettu myös ensimmäisen tapaamisen jälkeen ja kysytty, miltä se oli äidin mielestä tuntunut.

Osallisuuden tasoista päätösosallisuus tuli tutkimustuloksissa esille pienimuotoisena. Vanhemmat ovat itse tehneet päätökseen perhekummitoimintaan hakeutumisesta ja se on kaikille osapuolille vapaaehtoista. Päätösosallisuuden voitiin kuitenkin katsoa toteutuvan toiminnassa lähinnä niiden vanhempien kohdalla, jotka olivat omasta aloitteestaan katkaisseet ensimmäisen kummissuhteensa. Toinen kummissuhteen ennenaikaisesti päättäneistä vanhemmista toi esiin päätöksenteon vaikeuden. Hän kertoi kokeneensa pitkän odotusajan jälkeen vaikeana kieltäytyä kummista. Kieltäytymisestä teki haastavaa se, että oli ehtinyt tavata kummin jo kasvotusten. Vanhempi koki, että MLL olisi halunnut äidin kokeilevan vielä jatkaa ensimmäisen kummin kanssa, koska toista kummiä ei sillä hetkellä ollut tarjolla.

”Mun mielestä se on kuitenkin sillee, et jes mä oon saanu yhen perhekummin nii kehtaanks mä ruveta sanoo et ei tää ollukkaa iha... Mul oli tämä syy, minkä mä sanoin, nii se tuntu mun mielestä täältä (MLL) siltä et, huono homma, et tää ei nyt käynykkää. Et mä jouduin sitä tosi paljo selittää et miks tää henkilö ei käyny.”

Vanhempi toi esiin, että myös kummin toiveet toiminnan suhteen olisi tärkeää kartoittaa ennen kummissuhteen aloittamista, jotta ne kohtaisivat paremmin perheen kanssa. Vanhempi koki myös haastavana sanoa ääneen, jos henkilökemiat kummin kanssa eivät kohtaa. Asian suhteen heränneessä keskustelussa vanhempi toi myös esille voineensa itse vielä jatkaa ensimmäisen kummin kanssa, mutta lasten isän toiveesta lopettanut kummissuhteen. Vanhempi kokee saaneensa uuden kummin myötä ystävyysuhteen, minkä olisi ensimmäisen kummin kanssa nähneen epätodennäköisenä.

”Ehkä siinä ekassa tapaamisessa meillä oli silleen eri huumorintaju ja tälleen. Kyllä se ois mun mielestä ollu ihan ok ja olisin voinu jatkaa itse. Tietysti nyt

jälkikäteen mä ajattelen nii ihanaa et saatiin (uusi kummi) ja hänen kanssa voi jutella kaikesta ja olla hyvä ystävä hänen kanssa.”

Kaikki tutkimukseen osallistuneet äidit kertoivat toiminnan kuitenkin vastanneen odotuksia, ja jopa ylittäneen ne. Yksi äiti toi esiin toiminnan onnistumisen siinä, että kaikki osapuolet: lapsi, vanhempi ja kummi odottavat tapaamisia. Toinen äiti toi esiin sen, että kummi on perheen elämässä enemmän mukana kuin oli aluksi ajatellut. Yksi äiti oli varautunut siihen, että kummin kanssa ollaan vain kotona, mutta ovatkin käyneet retkillä ja toimineet yhdessä myös kodin ulkopuolella, jolloin äiti kokee, että kummisuhde on ollut antoisampi kuin oli aluksi ajatellut.

”Lapset ja itse on ollu tyytyväisiä. Kaikille on sopinut ja kaikki tykkää. Kaikki ollu positiivista et se on ollu parasta.”

”Mulla oli ehkä enemmän silloin et olis siellä kotona ja leikkii pienen kanssa, kun mä teen kotitöitä, et se oli mulla silleen ensin. On ollu paljon antosampaa.”

Haastatteluun osallistuneet äidit toivat esiin myös kehitysideoita toimintaan liittyen. Kolme vanhempaa antoi ehdotuksia toimintaan liittyen. Kolme vanhempaa toivoi MLL:n järjestämää toimintaa tai tapahtumia, mihin perheet voisivat mennä yhdessä kummin kanssa. Yksi äiti toivoi erityisesti järjestettyä toimintaa, mihin olisi helppo mennä kummin kanssa - joku päättäisi tekemisen perheen ja kummin puolesta. Kaksi vanhempaa toi esiin, ettei perheellä ole aina varaa tehdä kaikkia asioita, mitä haluaisi tehdä kummin kanssa. Yksi vanhempi toi esiin lisäksi sen, etteivät ihmiset yleisesti ottaen tiedä perhekummitoiminnasta. Vanhempi toi esille, että tarvittaisiin lisää mainostusta, jotta saataisiin lisää perhekummeja tarvitseville perheille.

”Just se että on tullu se ihminen siihen elämään, ja se että on ottanu myös meidät vastaan ja lapsen siinä myös. Tää toiminta on tosi hyvä juttu. Se että järjestetään tämmösii nii se on hyvä. Mainostusta vaa enemmän et löytyy helpommin niitä kummeja.”

7 Johtopäätökset

Tutkimusongelmana oli tarkastella sitä, kuinka vanhempien osallisuus toteutuu perhekummitoiminnassa. Tuloksia kokonaisuutena tarkastellessa voidaan vanhempien osallisuuden toteutuvan pääasiallisesti hyvin kaikilla osallisuuden osa-alueella, mutta sosiaalisen kanssakäymisen ja yhteenkuuluvuudentunteen olevan perustana koko toiminnalle, ja edellytyksenä myös muiden osallisuuden osatekijöiden toteutumiselle. Hyvän ja merkityksellisen suhteen syntymisen edellytyksenä sekä vanhemmalle, että lapselle olivat suhteen kesto ja säännölliset tapaamiset.

Vanhempien osallisuuden toteutumista peilattiin Raivion ja Karjalaisen osallisuuden osatekijöiden (2013) kautta. Tutkimustuloksista selvisi, että perhekummitoiminnan myötä osallisuus arjessa ja vanhempana toteutuivat ensisijaisesti sosiaalisten suhteiden ja jäsenyyden (belonging),

sekä hyvinvoinnin, turvallisuuden ja riittävän taloudellisen pärjäävyyden (having) osa-alueilla. Myös arkisen toimijuuden (acting) täyttäviä tekijöitä nousi esiin haastatteluissa, mutta vanhemmat toivat esiin, ettei yhteinen tekeminen poikennut huomattavasti perheen tavallisesta arjesta. Toiminnallisuus vanhempien mukaan oli pääasiallisesti lasten toiveista ja tarpeista lähtevää. Yhdessä tekemisen voidaan katsoa kuitenkin vahvistavan myös vanhemman toimijuutta ja osallistumista perheen arjessa. Vaikka tutkimuksessa ei käsiteltykään perheiden taloudellista tilannetta, sivuttiin aihetta kuitenkin yhteisestä tekemisestä puhuttaessa. Vanhemmat kertoivat, etteivät huonon taloudellisen tilanteen takia pysty aina tekemään kummin kanssa kaikkea, mitä haluaisivat.

Osallisuutta tarkasteltiin lapsiperheiden kannalta oleellisista, arkisista lähtökohdista käsin. Arjen sujuminen ja vanhemman jaksaminen voidaan osallisuuden osa-alueista sijoittaa having- ulottuvuuden alle, joka pitää sisällään riittävän hyvinvoinnin ja turvallisuuden. Perhekummitoiminnan voitiin katsoa antavan vanhemmalle hengähdystaukoa arjen keskelle. Vanhemmat toivat esiin tuen tärkeyden elämänmuutosten keskellä. Vanhemmat kokivat perhekummitoiminnan arvokkaana. Arjessa näkyvän tuen lisäksi perhekummissuhteen jatkuvuus ja kesto nousivat esiin kummissuhteen muodostumisessa. Tutkimustuloksista voitiin päätellä perhekummissuhteen jatkuvuuden olevan edellytyksenä vanhemman ja kummin välisen suhteen syntymiselle, jonka puolestaan voitiin tulkita tukevan arjessa ja vanhempana jaksamista.

Tuloksista selvisi jäsenyyden (belonging) koostuvan perhekummin ja vanhemman välisestä, merkityksellisestä suhteesta, sekä kummin tuomasta seurasta perheelle. Vanhemmat toivat esiin keskusteluyhteyden tärkeyden, sekä mahdollisuuden puhua kummin kanssa myös vaikeista asioista. Vanhemmat toivat haastatteluissaan esille suhteen vastavuoroisuuden ja rinnastivat kummissuhdettansa ystävyssuhteeseen. Törrönen (2012) kertoo tunteen yhteyden säilymisestä kuuluvan läheiseen ihmissuhteeseen. Tunteeseen kuuluu se, että apua voidaan pyytää ja sitä saadaan tarvittaessa. Läheiseen suhteeseen kuuluvat luottamukselliset keskustelut, ja myönteisellä kanssakäymisellä edesautetaan myönteisen vuorovaikutuksen syntymistä. (Törrönen 2012, 160.)

Vanhempien osallisuutta tarkasteltiin arkisten lähtökohtien lisäksi myös perhekummitoiminnan prosessin näkökulmasta, jolloin osallisuuden osa-alueista painopiste oli toimijuudessa (acting). Prosessiosallisuuden toteutumista tarkasteltiin osallisuuden tasojen: tieto-, suunnittelu-, toiminta- ja päätösosallisuuden kautta. Tuloksissa selvisi vanhempien osallisuuden toteutuvan prosessissa pääasiassa hyvin. Vanhempien toiveet asettivat raamit toiminnalle jo siinä vaiheessa, kun kummit ryhtyivät etsimään perheelle. Vanhemmat kokivat saaneensa riittävästi tietoa toiminnasta, mutta toivat esiin kuitenkin asioita, joista he olivat tunteneet epäselvyyttä joko kummissuhteen alussa tai tässä hetkessä. Epäselvyyksiä selvisi olleen tapaamistiheydellä kummissuhteessa. Vanhemmat toivat esille myös sen, etteivät ennen ensitapaamista tienneet, mitä

tulevan kummin kanssa olisi mahdollista yhdessä tehdä. Yksi vanhempi pohti myös kummisuhteen päättymistä tuoden esiin epätietoisuuden sen tapahtumisesta käytännössä. Myös muista vanhemmista välittyi epävarmuus suhteen päättymiseen liittyen. Tuloksista välittyi vanhempien pohtivan suhteen päättymistä erityisesti lasten näkökulmasta, josta voidaan päätellä vanhempien pitävän suhdetta ja toimintaa arvossa paitsi omansa, myös lapsen hyvinvoinnin kannalta.

Vanhempien kokemusten myötä selvitettiin perhekummitoiminnan näyttäytymistä myös perheen lasten elämässä. Tuloksissa selvisi perhekummissuhteen olevan vanhempien lisäksi merkityksellinen myös lapselle. Viisi neljästä äidistä kertoi olevansa ainoana aikuisena perheessä, ja lapsen saavan perhekummista lisä-aikuisen elämäänsä. Selvisi, että vanhemmat pitävät tärkeänä sitä, että lapsi viettää aikaa myös muiden aikuisten, kuin oman vanhemman kanssa. Myös Janhusen ja Oulasmaan äitien kiellettyjä tunteita koskeneessa tutkimuksessa vanhemmat ilmaisivat lisäkäsien tarpeen perheessä. Äiti-lapsi-suhteen hyvinvoinnin kannalta on tärkeää, että vanhemmalla ja koko perheellä on sosiaalisia suhteita. Rotkirch ja Salonheimo puhuvat äitiyden ulkoistamisesta, jolla viitataan vastuun jakamiseen joko lastenhoitajalle, puolisolle tai vanhemmalle. Lapsiystävällisessä ympäristössä ympärillä on muita ihmisiä - lapsia tai aikuisia. Lapsi oppii lähestymään muita aikuisia ja vertaisiaan taaperoikäisestä lähtien. Lapsella on siis jo varhaisista vuosistaan alkaen taipumus lähestyä perheen ulkopuolisia aikuisia, mikä viittaa yhteisöllisen hoivan kehittyneen osaksi vanhemmuutta. (Rotkirch & Salonheimo 2008, 72-73.)

Opinnäytetyöhön osallistuneet vanhemmat kuvasivat lasten ”omivan” kummin tapaamisten yhteydessä. Perhekummissuhteen kesto oli myös lapsen ja kummin suhteen kannalta merkityksellinen. Vanhemmat toivat esiin säännöllisten tapaamisten olleen tärkeää uuteen aikuiseen tottumisen kannalta. Tuloksista voitiin tulkita lapsen pitävän kummia pysyvänä hahmona perheen elämässä, jolloin vanhemmat pohtivat kummisuhteen päättymistä lapsen näkökulmasta. Jyväskylän yliopiston toteuttamassa ”Lasten emotionaalinen turvallisuus moninaisissa perhesuhteissa”- tutkimuksessa selvisi lasten lähisuhteiden pysyvyyden olevan tärkeässä asemassa lasten sosiaalisessa kehitymisessä (Jokinen & Mikats 2018, 63).

Toimijuus (acting) nousi lapsinäkökulmasta tarkastellessa yhdeksi vallitsevista teemoista. Tuloksissa selvisi lapsen tyytyväisyyden tekevän toiminnasta vanhempien mielestä arvokasta. Yhteinen toiminta ja sen suunnittelu pohjautuvat perheen lasten toiveisiin. Esiin nousseet yhteiset tekemiset olivat lähtökohtaisesti sellaisia, mitkä pystyttiin liittämään lapsen maailmaan. Vanhemmat kertoivat yhteisen tekemisen olevan melko samanlaista myös silloin, kun perhekummi ei ole paikalla. Tekeminen piti sisällään muun muassa retkiä, ulkoilua, askartelua ja kotona leikkimistä. Haastatteluissa nousi esiin lapselle olevan tärkeää se, että lähipiirissä on aikuinen, joka leikkii. Yksi vanhempi toikin esiin pitävänsä tärkeänä sitä, että toiminnan myötä lapsi saa tekemistä. Tutkimustulosten perusteella voidaan päätellä perhekummitoiminnan toteutuvan lapsilähtöisellä ja -ystävällisellä tavalla MLL:n arvojen ja periaatteiden mukaisesti.

Perhekummisuhteen syvyys ja merkityksellisyys koko perheelle sai pohtimaan suhteen päättymistä määrääjän jälkeen, sekä siihen liittyviä tunteita ja käytäntöjä. Aineistosta oli mahdollista tulkita vanhempien kokevan epävarmuutta suhteen päättymisestä, vaikka se ei suoranaisesti käynyt ilmi haastatteluissa. Aiheen käsittelyn yhteydessä he painottivat omaa uskoaan ja toivettaan suhteen jatkumiselle, mutta samalla tiedostivat myös kummin mielipiteen ja halukkuuden olevan avainasemassa jatkon kannalta.

Tuloksissa voitiin päätellä vanhempien ja kummin suhteen muodostuneen vertaissuhteeksi, jonka voidaan katsoa olevan yhteydessä suhteen päättämisen hankaluuteen. Huomionarvoista oli, kuinka suhde oli vanhempien silmissä muodostunut ystävyudeksi verrattavaksi suhteeksi. Perhekummisuhteesta puhuttaessa vanhemmat painottivat erityisesti suhteen merkityksellisyyttä sekä itselleen, että perheen lapselle. Vaikka toiminnallisuus nousikin esiin tuloksissa, kummin ja vanhemman, sekä kummin ja lapsen välisen suhteen voitiin tulkita olevan olennainen osa toiminnan mielekkyyttä. Voidaankin katsoa henkilökemioiden kohtaamisen olevan tärkeä osa perhekummitoiminnan kaltaisessa toiminnassa, jossa toimijana on vapaaehtoinen henkilö, eikä ammattilainen. Koti ja perhe ovat henkilökohtaisia, herkkiäkin alueita ihmisen elämässä, mihin koko toiminnan ydin sijoittuu, joten luottamus osapuolten välillä on ensiarvoisen tärkeää. Luottamuksen muodostuminen on aikaa vievä prosessi, jonka muodostumisessa toiminnan säännöllisyys ja pitkäkestoisuus ovat avainasemassa. Raivion & Nykäsen (2011, 21-22) mukaan osallisuuden ulottuvuudet kulkevat käsi kädessä, vaikuttaen toinen toisiinsa joko positiivisessa tai negatiivisessa mielessä. Vanhempien osallisuuden toteutumisesta perhekummitoiminnassa tarkasteltaessa olennaista oli juurikin suhteen säännöllisyys ja tapaamiset, jotka tukivat arjessa jaksamista (having), jonka myötä merkityksellinen suhde (belonging) perhekummiin oli mahdollistunut niin lapsen, kuin aikuisenkin osalta.

8 Pohdinta

Kunkin haastatellun vanhemman kummisuhteet olivat ainutlaatuisia. Yleisesti ottaen äidit olivat tyytyväisiä perhekummitoiminnan myötä saamaansa tukeen, ja pitivät toimintaa arvokkaana sekä itselleen, että yleisellä tasolla. Saatuja tuloksia ei voida kuitenkaan yleistää kaikkiin perhekummitoiminnassa oleviin äiteihin, vaikka äitien vastauksissa nousikin esiin keskinäisiä samankaltaisuuksia. Mahdollisuutta tutkimukseen osallistumiseen tarjottiin kaikille Uudellamaalla asuville, vähintään 6 kuukauden ajan perhekummitoiminnassa mukana olleille vanhemmille, mutta tutkimukseen lopulta osallistuneet äidit olivat luultavimmin muutoinkin aktiivisia ja halukkaita vaikuttamaan.

Tutkimuksen tekijänä pohdin sitä, kuinka osallisuuden tukemisesta ja sen toteutumisesta olisi voitu aineistoa laajentamalla saada monipuolisempi kuvaus. Työssä selvitettiin kohderyhmän kokemuksia osallisuudesta, mutta esimerkiksi itse toimijoita, eli perhekummeja haastattelella olisi voitu saada erilaista näkökulmaa työhön erityisesti osapuolten välisen suhteen luomiseen liittyen. Toisaalta, kuten Raivio & Karjalainenkin (2013, 14) tuovat esiin, on kokemus

osallisuudesta aina subjektiivinen, jolloin vanhempien kokemusten kuuleminen olisi ollut avainasemassa erilaisesta tutkimusasetelmasta huolimatta.

Erityisen tärkeänä näin tuoda esiin perhekummitoiminnan vaikutuksia lapsen elämässä, jolloin jäin pohtimaan sitä, kuinka teemaan olisi voinut paneutua syvällisemminkin. Forsbergin (2018, 31) mukaan tietoa lasten tunteiden ja minuuden rakentumisesta muuttuvan kodin ja perheen olosuhteissa ei vielä ole paljoa. Muutto, vanhempien ero tai sisaruksen syntymä voivat olla lapsen elämässä suuria muutoksia totuttuun, ja olisikin mielenkiintoista saada lisää tietoa siitä, kuinka lapset kokevat vastaavat muutokset elämässään. Koska perhekummitoiminta tarjoaa pitkäkestoista ja säännöllistä tukea perheille erilaisissa elämäntilanteissa, olisi mielenkiintoista saada tietoa toiminnasta myös suoraan lasten suusta kuultuna. Opinnäytetyön tulosten perusteella lapset olivat keskeisessä asemassa suhteessa, ja myös vanhemmista välittyi viesti, joka kertoi lapsen mielipiteen ja tyytyväisyyden olevan motiivina toiminnassa mukanaololle. Lasten äänen saamista kuuluviin voitaisiin kehittää myös jatkotutkimuksissa.

Lasten suhtautuminen nousi esiin myös perhekummissuhteen päättymistä käsiteltäessä. Näen pohtimisen arvoisena sen, miten perhekummissuhteen päättymisen näyttäytyy lapselle erityisesti silloin, kun lapsi on ottanut aikansa tottua uuteen ihmiseen perheen tukiverkostossa. Lapselle vuosi voi tuntua pitkältä ajalta, jolloin lapsen voi olla vaikeaa ymmärtää, miksi tärkeäksi koettu henkilö katoaa perheen arjesta. Perhekummissuhteen päättämisessä tulisikin kiinnittää erityistä huomiota siihen, kuinka suhteen loppuminen tapahtuisi mahdollisimman lapsiystävällisellä tavalla. Vanhemmat toivat esiin toivovansa suhteensa perhekummiin jatkuvan vielä sopimuksessa lukevan määräajan jälkeen. Samalla he toivat kuitenkin esiin sen, että on paljolti myös kiinni suhteen toisesta osapuolesta, jatkuuko solmittu ihmissuhde vielä virallisen jatkon jälkeen. Suhteen päättymiseen liittyvät seikat ja siinä menettelyn tulisi olla selkeää molemmille osapuolille: sekä vanhemmalle, että perhekummille. Suhteen päättämisen puheeksi ottaminen voi tuntua haastavalta suhteen molemmista osapuolista, sillä solmitun sopimuksen jälkeinen yhdessä vietetty aika ei perustu enää perhekummin vapaaehtoisuuteen, johon on alun perin sitouduttu. Mahdollisuutena suhteen päättämisen selkeyttämiseksi voitaisiin käyttää esimerkiksi päätöskeskustelua tai -tapaamista, jossa olisi perheen ja perhekummin lisäksi osallisena myös Mannerheimin Lastensuojeluliiton koordinaattori. Keskustelussa voitaisiin käydä läpi myös suhteen alkutapaamisessa tehtyjä tavoitteita ja pohtia niiden toteutumista perhekummissuhteen myötä.

Työn toteuttamisen myötä erityisesti sosiaalisten suhteiden ja läheisverkostojen merkitys ihmisten elämässä saivat lisää painoarvoa tarkastellessani perheiden hyvinvointia ja osallisuutta. Läheisverkostot voivat 2020-luvulla rakentua myös muista, kuin verisukulaisista. Monissa haastatteluissa tuotiin esiin perhekummin omaksuma ”mummon rooli”, joka herätti ajatuksen siitä, ettei isovanhempien puute tai etäisyys estä roolin poistamista lasten elämästä kokonaan - voidaan päätellä suhteen rooliasetelman olevan olennaisempaa, kuin se, millä keinoin suhteen

osapuolet ovat toisiinsa yhdistetty - olivat henkilöt sitten verisukulaisia tai eivät. Joka tapauksessa on selvää, että sosiaalinen tuki on avainasemassa vanhemman ja koko perheen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin ja osallisuuden toteutumisessa.

Opinnäytetyön toteuttaminen vahvisti ymmärrystäni ennaltaehkäisevän työn merkityksestä sosiaalialalla. Jo vähäinenkin tuki perheen arjessa voi auttaa vanhempia jaksamaan ja parhaassa tapauksessa estää ongelmien kasaantumisen, jolloin vahvemmille tukitoimille ei ole tarvetta jatkossa. Opinnäytetyön toteuttamishetkellä noin 80 perhettä odotti itselleen sopivaa perhekumia Uudellamaalla - valmistuvana sosionomina näen tämän viestivän lapsiperheiden sosiaalisen tuen tarpeesta suuremmissa kuvassa, sekä samalla myös toimintaan hakeutuvien perheiden kyvystä tiedostaa tarpeensa vastaavalle tukitoimelle. On huomionarvoista kuitenkin, ettei perhekummitoiminta ole haastateltujen vanhempien mukaan tunnettua heidän lähipiirissään. Todennäköistä on, että vastaavan tuen kysyntä lapsiperheiden keskuudessa Uudellamaalla olisi vieläkin suuremmissa mittakaavassa, mikäli toiminta olisi laajemmin tunnettua.

Työn toteuttamisen myötä koen saaneeni perspektiiviä työskentelyyn lastensuojelun parissa. Eriytystä tukea tarvitsevan lapsella tai perheellä on oikeus vertaistukeen tai tukihenkilöön, joka on määritelty erikseen Sosiaalihuoltolaissa (2014/1301 28 §). Tukihenkilötoiminnan myötä saatu vertaistuki on merkittävää paitsi ennaltaehkäisevässä työssä, myös lastensuojelun asiakkaila, joiden lähiaikuiset eivät välttämättä koostu omien vanhempien lisäksi muista, kuin lastensuojelun työntekijöistä. Niin perhekummitoiminnan, kuin muunlaisenkin tukihenkilötoiminnan kaltaisen vapaaehtoistoiminnan myötä asetelma tukijan ja tuettavan välillä on tasavertainen, jolloin myös vapaaehtoisen rooli asiakkaan tukiverkoston vahvistajana on todennäköisemmin saavutettavissa. Vapaaehtoistoimintaa tarvitaan täydentämään ammattilaisten tarjoamaa auttamistyötä. Ammattilaisia tarvitaan kuitenkin tukemaan toiminnan tavoitteellisuutta ja vapaaehtoisten jaksamista. Yhteiskunnan kaikkia jäseniä tarvitaan tekemään osuutensa, jotta lapsille saadaan luotua mahdollisimman hyvät lähtökohdat kasvuun ja kehitykseen.

Lähteet

Painetut

Allardt, E. 1976. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Porvoo: WSOY.

Cacciatore, R. 2008. Vaaran merkkejä. Teoksessa Janhunen, K. & Oulasmaa, M. (toim.) Äidin kielletyt tunteet. Helsinki: Nykypaino. 54-61.

Forsberg, H. 2018. Lasten tunteet, perhesuhteet ja koti. Teoksessa Eerola, P. & Pirskanen H. Perhe ja tunteet. Helsinki: Gaudeamus. 31- 48.

Halme, N., Kekkonen, M. & Perälä, M. 2012. Perhekeskukset suomessa: palvelut, yhteistointi ja johtaminen. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Halme, N. & Perälä, M. 2014. Lapsiperheiden huolet ja avunsaanti. Teoksessa Lammi-Taskula, J. & Karvonen, S. Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Tampere: Juvenes print, 216-227.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Härkönen, J. 2014. Työn monet muodot. Teoksessa Erola, J. & Räsänen, P. (toim.) Johdatus sosiologian perusteisiin. Helsinki: Gaudeamus. 95-109.

Janhunen, K. & Oulasmaa, M. (toim.) 2008. Äidin kielletyt tunteet. Helsinki: Nykypaino.

Janhunen, K. & Saloheimo, A. 2008. Äitiyden tunnepakkaus. Teoksessa Janhunen, K. & Oulasmaa, M. (toim.) Äidin kielletyt tunteet. Helsinki: Nykypaino. 28 - 52.

Jokinen, K. & Mikats, J. 2018. Lähi-suhteet lasten arjessa. Teoksessa Pirskanen, H. & Eerola, P. (toim.) Perhe ja tunteet. Helsinki: Gaudeamus. 49-66.

Kaikkonen, R., Mäki, P., Hakulinen-Viitanen, T., Markkula, J., Wikström, K., Ovaskainen, M., Virtanen, S. & Laatikainen, T. 2012. Lasten ja lapsiperheiden terveys- ja hyvinvointierot. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Kivijärvi, S., Rönkä, A. & Hyväluoma, J. 2009. Teoksessa Rönkä, A., Malinen, K. & Lämsä, T. Perhe-elämän paletti. Juva: WS Bookwell.

Kyrönlampi-Kylmänen, T. 2010. Lapsiperheen hyvä arki. Helsinki: Kirjapaja.

Lehtinen, S. 1997. Vapaaehtoistoiminta - kasvava voimavara. Tampere: Mainosmakasiini.

Mäkelä, J. 2013. Ehkäisevät palvelut kunniaan. Teoksessa Hastrup, A., Hietanen-Peltola, M., Jahnukainen, J. & Pelkonen, M. Lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelujen uudistaminen. Tampere: Juvenes print, 19-22.

Oranen, M. 2013. Osallisuus osaksi arkea. Teoksessa Hastrup, A., Hietanen-Peltola, M., Jahnukainen, J. & Pelkonen, M. Lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelujen uudistaminen. Tampere: Juvenes print, 122-126.

Perälä, M., Halme, N. & Kanste, O. 2014. Lapsiperheiden kokemus palvelujen saatavuudesta ja tuen riittävydestä. Teoksessa Lammi-Taskula, J. & Karvonen, S. Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Tampere: Juvenes print, 228-241.

Raijas, A. 2011. Arjen hyvinvointi. Teoksessa Saari, J. (toim.) Hyvinvointi - Suomalaisen yhteiskunnan perusta. Helsinki : Gaudeamus Helsinki University Press.

Rouvinen-Wilenius, P. 2014. Kohti osallisuutta - mikä estää, mikä mahdollistaa. Teoksessa Jämsen, A. & Pyykkönen, A. Osallisuuden jäljillä. 51-68.

Rotkirch, & Salonheimo. 2008. Teoksessa Janhunen, K. & Oulasmaa, M. (toim.) Äidin kielletyt tunteet. Helsinki: Nykypaino. 72-85.

Räsänen, P. 2014. Talous osana yhteiskuntaa. Teoksessa Erola, J. & Räsänen, P. (toim.) Johdatus sosiologian perusteisiin. Helsinki: Gaudeamus. 44-59.

Rönkä, A., Malinen, K. & Lämsä, T. (toim.) 2009. Perhe-elämän paletti: vanhempana ja puoli-sona vaihtelevassa arjessa. Juva: WS Bookwell.

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja. 2012. Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma KASTE 2012-2015. Tampere: Juvenes print.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018 Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Törrönen, M. 2012. Onni on joka päivä : Lapsiperheen arki ja hyvinvointi. Helsinki: Gaudeamus.

Ylitalo, P. (toim.) 2011. Roolikartta vanhemmuuden, parisuhteen ja itsenäistymisen tueksi. Helsinki: Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä.

Sähköiset

Korvela, P. & Tuomi-Gröhn, T. 2014. Arjen rakentuminen ja rytmit perhe-elämän käännekohdissa. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus. Luettu 31.10.2018. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/153029/Arjen-rakentuminen-kokonaan.pdf?sequence=15&isAllowed=y>

Lastensuojelulaki (13.4.2007/417). Viitattu 3.4.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L1P3a>

Leemann, L. & Hämäläinen, R. 2015. Asiakasosallisuus. Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke (Sokra). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla www.thl.fi/sokra. Luettu 15.11.2018. https://thl.fi/documents/966696/3775621/Tietopaketti_Asiakasosallisuus.pdf/6d5b8baf-d5e4-4618-add6-ca0b9a81f214

Leemann, L., Kuusio, H. & Hämäläinen, R. 2015. Sosiaalinen osallisuus. Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke (Sokra). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla www.thl.fi/sokra. Luettu 15.11.2018. https://thl.fi/documents/966696/3775621/Tietopaketti_Sosiaalinen_Osallisuus.pdf/4bc56a65-8eb2-41c3-87b8-0cd963a2c600

Mannerheimin Lastensuojeluliitto. 2015. Suomesta lapsiystävällinen yhteiskunta - Mannerheimin Lastensuojeluliiton vaikuttamisstrategia. Luettu 20.2.2019. <https://dzmdrer-wng2zx.cloudfront.net/prod/2017/08/07182412/MLLnvaikuttamisstrategia.pdf>

Mannerheimin Lastensuojeluliitto. 2017. Lasten oikeuksien sopimuksen toteutuminen Suomessa. Viitattu 15.2.2018. <https://www.mll.fi/tietoa-mllsta/lasten-oikeudet/lapsen-oikeuksien-sopimus/lapsen-oikeuksien-sopimuksen-toteutuminen-suomessa/>

Mannerheimin Lastensuojeluliitto. 2017. MLL:n strategia. Viitattu 1.11.2018. <https://www.mll.fi/tietoa-mllsta/organisaatio/mlln-strategia/>

Mannerheimin Lastensuojeluliitto. 2018. Organisaatio. Viitattu 1.11.2018. <https://www.mll.fi/tietoa-mllsta/organisaatio/>

Mannerheimin Lastensuojeluliitto. 2017. Perhekummit. Viitattu 1.11.2018. <https://www.mll.fi/vanhemmille/toiminta-lapsiperheille/perhekummit/>

Mannerheimin Lastensuojeluliiton Uudenmaan piiri. 2018 Perhekummiksi. Viitattu 1.11.2018. <http://uudenmaanpiiri.mll.fi/vapaaehtoisille/perhekummiksi/>

Nuotio, J. & Miettinen, M. 2011. Teoksessa Lundblom, P. & Herranen, J. (toim.) Sosiaalinen vahvistaminen kokemuksina ja käytänteinä. Helsinki: Humak, 191-203. <http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/38289/978-952-456-114-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Tilastokeskus. 2018. Perheiden määrä kääntyi laskuun. Viitattu 10.11.2018. http://tilastokeskus.fi/til/perh/2017/perh_2017_2018-05-25_tie_001_fi.html?ad=notify

Raivio, H. & Karjalainen, J. 2013. Osallisuus ei ole keino tai väline - palvelut ovat. Teoksessa Era, T. (toim.) Osallisuus - oikeutta vai pakkoa. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja. Jyväskylä. 12-34. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/64153/JAMKJULKAI-SUJA1562013_web.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Raivio, H. & Nykänen, N. 2015. Osallistavan työllisyyspolitiikan elementtejä - yhdenvertaisuutta vai aktivointia? Tampere: Juvenes Print. Luettu 20.2.2019. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126356/URN_ISBN_978-952-302-171-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Rouvinen-Wilenius, P., Aalto-Kallio, M., Koskinen-Ollonqvist, P. & Nikula, T. 2011. Osallisuus osana tasa-arvoa. Teoksessa Rouvinen-Wilenius, P. & Koskinen-Ollonqvist, P. (toim.) Tasa-arvo ja osallisuus väylä terveyteen - Järjestöt suunnan näyttäjinä. Terveyden edistämisen keskuksen julkaisuja 9/2011. Luettu 28.10.2018. http://www.soste.fi/media/pdf/julkaisut/tasa-arvo_ja_osallisuus_2012.pdf

Sosiaalihuoltolaki (1301/2014). Viitattu 3.4.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2016. Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma Kaste 2012-2015. Loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2016:8. Luettu 16.11.2018. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74927/Rap%20ja%20mui_2016_8_PDF_.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2017. Sosiaalihuoltolain soveltamisopas. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2017:5. Luettu 3.4.2019. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80391/05_17_Sosiaalihuoltolain%20soveltamisopas.pdf

Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskasus. 2018. Tuloksellisuus- ja vaikutusselvitys. Luettu 12.2.2019. <https://www.stea.fi/raportointi-valvonta-ja-arviointi/tuloksellisuus-ja-vaikutus-selvitys>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2019. Asiakkaat ja osallisuus. Luettu 4.4.2019. <https://thl.fi/fi/web/sote-uudistus/palvelujen-tuottaminen/asiakkaat-ja-osallisuus>

Valtioneuvosto. Mikä on Sote-uudistus? Luettu 8.4.2019. <https://alueuudistus.fi/mika-on-sote-uudistus>

Valtioneuvoston kanslia. 2019. Sosiaaliturvan uudistamiselle sovittu yhteiset peruspilarit. Luettu 3.4.2019. https://vnk.fi/toimi/artikkeli/-/asset_publisher/sosiaaliturvan-uudistamiselle-sovittu-yhteiset-peruspilar-1

Varsinais-Suomen Lastensuojelukuntayhtymä. 2013. Vanhemmuuden roolikartta. Luettu 11.2.2019. <http://www.vslk.fi/index.php?id=19>

Viertonen, M. 2013. MLL:n perhekummitoiminta - auttavia käsiä ja aikuista seuraa. MLL:n Hämeen piiri. Viitattu 14.11.2018. <https://docplayer.fi/8671856-Mll-n-perhekummitoiminta-auttavia-kasia-ja-aikuista-seuraa.html>

Kuviot

Kuvio 1: Vanhemmuuden roolikartta (Varsinais-Suomen Lastensuojelukuntayhtymä 2013). ... 10

Kuvio 2: Osallisuuden osatekijät Allardtin hyvinvointiteoriaa mukaillen (Raivio & Karjalainen 2013, 17.) 14

Liitteet

Liite 1: Tiedoksianto vanhemmalle	45
Liite 2: Teemahaastattelun runko	46

Roosa Klemetti

28.11.2018

Hei vanhempi,

Olen sosionomiopiskelija Laurea-Ammattikorkeakoulusta ja teen opinnäytetyötäni yhteistyössä Mannerheimin Lastensuojeluliiton Uudenmaan piirin kanssa. Opinnäytetyöni aiheena on vanhempien osallisuus perhekummitoiminnassa.

Osallisuus on tunne, joka pitää sisällään hyvinvointia, turvallisuudentunnetta, kuulumista johonkin ja mahdollisuutta vaikuttaa omassa elämässään ja yhteisössään. Lapsiperheiden kohdalla osallisuus ja hyvinvointi tulevat erityisesti esille perheen päivittäisissä askareissa. Perhekummit ovat arjen ja vanhemmuuden tukijoita, sekä lapsiperheiden hyvinvoinnin edistäjiä. He osallistuvat perheen arkeen olemalla läsnä, keskustellen ja kuunnellen. Osallisuudesta on viime vuosina puhuttu myös palvelujen kehittämisen näkökulmasta. Laadukkaan palvelun tuottamisen edellytyksenä on ottaa asiakkaat mukaan toiminnan suunnitteluun. Opinnäytetyössäni toivon kuulevani kokemuksianne toiminnasta, joiden pohjalta perhekummitoimintaa voidaan kehittää perheiden tarpeisiin entistäkin paremmin vastaaviksi.

Opinnäytetyössäni selvitän vanhempien kokemuksia osallisuudesta niin perhekummitoiminnan arjessa, kuin prosessissa. Tarkastelen osallisuuden toteutumista niin hyvinvoinnin, kohtaamisen, kuin vaikuttamismahdollisuuksien kautta. Tutkin vanhempien kokemusten kautta sitä, kuinka perhekummitoiminta näkyy perheen lasten elämässä. Tutkimuksen tuloksena saadaan arvokasta tietoa toiminnasta, jota voidaan käyttää perhekummitoiminnan kehittämisessä.

Kerättyä tutkimusaineistoa käsitellään luottamuksellisesti, sekä vaitiolovelvollisuutta noudattaen. Haastatteluun osallistuneiden vanhempien henkilöllisyyksiä ei voida tunnistaa tutkimuksesta. Valmis opinnäytetyö julkaistaan Theseus-järjestelmään, missä se on julkisesti kaikkien luettavissa. Kerätty aineisto tuhoetaan kahden kuukauden sisällä opinnäytetyön julkaisusta.

Juuri teidän vastauksenne on minulle erittäin tärkeä ja haastatteluun osallistumalla saatte vaikuttaa perhekummitoiminnan kehittämiseen. Haastattelu toteutetaan teemahaastatteluna, joka nauhoitetaan. Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista, ja voitte keskeyttää haastattelutilanteen missä vaiheessa haluatte.

Kiitos jo etukäteen!

Ystävällisin terveisin

Roosa Klemetti
Laurea-AmmattikorkeakouluAnnan mielelläni lisätietoa tutkimuksesta:
roosa.klemetti@student.laurea.fi

Liite 2: Teemahaastattelun runko

Perheen taustatiedot

- Perheen rakenne
- Lasten iät
- Aika, jonka perhe on ollut mukana perhekummitoiminnassa

Vanhempien kokemukset osallisuudesta perhekummitoiminnan prosessissa

- Tieto-osallisuus
 - Mistä kuultit toiminnasta ennen siihen hakeutumista?
 - Millaista tiedonanto toiminnasta oli perheen alkukartoituksen yhteydessä?
 - Koitko tiedon toiminnasta riittävänä?
- Suunnitteluosallisuus
 - Millaisia toiveita ja odotuksia sinulla oli toiminnalle ja perhekummin suhteen?
 - Miten ne ovat toteutuneet?
- Toimintaosallisuus
 - Miten suunnittelette perhekummin kanssa yhteistä toimintaa?
 - Miten tapaamiset yleensä toteutuvat?
- Päätösosallisuus
 - Miten näet oman vaikuttamismahdollisuutesi perhekummisuhteessa?

Perhekummitoiminnan näkyminen perheen sosiaalisissa suhteissa

- Vanhemman ja kummin välinen suhde
 - Miten sinun ja perhekummin välinen suhde syntyi?
 - Millaisena näet sen nyt?
- Lapsen ja kummin välinen suhde
 - Miten lapsen ja kummin suhde muodostui?
 - Millaisena näet sen nyt?
 - Millaista vuorovaikutus lapsen ja kummin välillä on?
 - Miten näet perhekummisuhteen vaikuttaneen lapseen?

Perhekummitoiminnan koettuja vaikutuksia vanhemmuudessa ja perheen arjessa

- Perhekummitoiminnan näkyminen perheen arjessa ja lapsen elämässä
 - Millä tavoin perhekummin läsnäolo näkyy perheen arkisessa tekemisessä?
 - Mitä uutta perhekummitoiminta on tuonut perheenne arkeen?
 - Millaisia asioita teette yhdessä?
- Perhekummitoiminta vanhemmuuden tukena
 - Millaisia rooleja olet kokenut perhekummilla olevan? / Millainen hahmo perhekummi on? Miten se tulee esille?
- Miltä tuntuu, kun perheessä on perhekummi?

Lopetus

- Mikä on ollut hankalaa?
- Mitä toivoisit lisää?
- Mikä on ollut parasta sinulle?